

ГЛОБАЛЬНИЙ ДІАЛОГ

3.3

5 випусків на рік 15 мовами

Соціологія як
покликання

Рейвін Коннел,
Девід Рендольф

Революція
і контрреволюція

Назанін Шарокні,
Парасту Докугакі,
Сімін Фаде,
Абас Варій Каземі,
Мона Абаза

Університети
за умов кризи

Сатендра Кумар,
Клаус Дьоре,
Стефан Лесеніч,
Інго Сінге

- > «Придатні до викрадення»: буденність мексиканського міського життя
- > Фрагментація і нерівність у Мексиці
- > Соціальна нерівність в Японії
- > Хайку - краса і простота
- > Нарада Виконавчого комітету МСА в Більбао
- > Знайомство з польськими редакторами
- > Канадська соціологія вітає МСА
- > Листи до редакції

NEWSLETTER

International
Sociological
Association

ТОМ 3 / Випуск 3 / Травень 2013
www.isa-sociology.org/global-dialogue/

GD

> Від редактора

Університети за умов кризи

Поки я пишу ці рядки, Райан Коннел знаходиться на пікеті в Університеті Сіднея, таким чином виказуючи своє бачення проблеми: проблеми соціології як покликання. Вона долучилася до протестів своїх колег(викладачів та іншого персоналу університету) проти зміни форм власності, часткової зайнятості і загрози університетській свободі – проти тих процесів, які сьогодні відбуваються практично в усіх (престижних та ні) університетах світу.

Оскільки університети все частіше із державної переходять у приватну власність, вони зацікавлені у тому, щоб продавати свої послуги клієнтам (студентам, державі, корпораціям, чи будь-кому, кого можна привабити). Конкуренція за таких потенційних клієнтів жорстока, тому університети будь-якими способами прагнуть займати топ-позиції в національних та міжнародних рейтингах. Інколи вчені обурюються проти подібних рейтингів, але часто, самі того не усвідомлюючи, починають конкурувати між собою з неабияким ентузіазмом. Сюди входить написання статей не лише в англійських журналах (тобто журнали США та Англії, які формують коло питань, що стосуються місцевих (національних) проблем, методологій тощо), але і в міжнародні. Соціологи з Південних країн, та й не лише з Південних, таким чином, часто відсторонюються від тих проблем, що є актуальними для їхніх країн.

Лише у небагатьох на сьогодні є ресурси, бажання та навіть цікавість чинити опір системі. Тому ми тим більше мусимо привітати Німецьку Соціологічну Асоціацію (представлену на сторінках журналу трьома соціологами з Університету Фрідріха Шіллера в Ені) , яка виступила проти національних рейтингів університетів. В той же час, ми не мусимо забувати, що існують й такі університети, які взагалі не з'являються у жодних рейтингах (так звані «недо-торкани»). Сатендра Кумар на прикладі показує, як це відбувається в Університеті Уттар Прадеш (Індія), де вищий навчальний заклад заробляє гроші, продаючи права на акредитацію коледжам, які, в свою чергу, пропонують фальшиві дипломи, на отримання яких держава виділяє субсидії. Державні кошти потрапляють у кишені приватних осіб (часто політиків), які управляють коледжами як політичними машинами. Це відбувається на іншому кінці світових ієрархій – в Університеті Сіднея, але суть справи така сама.

Окрім цього, існують і більш традиційні способи тиску на університети. Назанін Шахрокі та Парасту Докохакі, до прикладу, описують реакцію державних органів влади в Ірані на збільшення кількості жінок-студенток в іранських університетах. Багато «Зелених» протестантів у 2009 році також походили із лав «інакомислячих», що навчалися в коледжах. Тому не дивно, що уряд країни постійно наглядає за університетами.

На фоні усього вище згаданого, тонка межа, що відділяє університети від усього суспільного життя, поступово зникає. Ми не можемо знаходитися поза суспільством. Більше того, ми змушені зайняти чиюсь сторону – або ж раціоналістів та комерціалістів, або ж їхніх опонентів - різноманітного суспільства. Говорячи про соціологію як про покликання, Ренді Девід вказує на можливість залучати до таких проблем громадськість навіть на негостинних Філіппінах. Хай там як, а нам потрібна відвага, щоб проникати у жажливі світи (статті Мона Абаза про Єгипет та Ана Вілларіал про Мексику), де рівень жорстокості тільки стабілізується. Можливо, люди не одразу нас почують, але це не є підставою мовчати.

> Журнал «*Global Dialogue*» можна знайти 15-ма мовами на сайті MCA.

> Матеріали можна надсилати на скриньку burawoy@berkeley.edu

Рейвін Коннелл, Австралія, представник феміністичного руху, автор видання «Південна теорія», вважає соціологів учасниками ієрархічно організованому глобальному поділу, що й далі викривлюється вторгненням ринкових економічних відносин у життя університетських містечок.

Рандольф Девід, відомий філіппінський соціолог, описує життя в форматі залученості до критичного дискурсу, присвячене транслюванню соціологічного знання в публічну сферу і показує, наскільки це відрізняється від залученості у політичну участь.

Назанін Шахрокі та Парасту Докохакі показують як зростання жінок-студенток в іранських університетах спричинило до стратегій гендерної сегрегації, за умов захисту державою інтересів чоловіків на ринку праці інтереси і запобігає кризі маскулінності.

> Редколегія

Редактор: Майкл Буравой.

Відповідальні редактори: Лола Lola Бусуттіл, Август Бага.

Асоційовані редактори: Маргарет Ебрехем, Тіна Уйс, Ракель Соса, Дженніфер Платт, Роберт Ван Крікен

Редактори-консультанти: Ізабела Барлінська, Луї Шовель, Ділек Сіндоглу, Том Дуайєр, Ян Фріц, Сарі Ханафі, Хайме Хіменес, Хабібул Хондкер, Саймон Мепедайменг, Ішвар Моді, Микита Покровський, Емма Поріо, Йошимічі Сато, Вініта Сінха, Бенджамін Теєріна, Чин-Чун Ї, Олена Здравомислова.

Регіональні редактори

Арабський світ:
Сарі Ханафі, Мунір Саїдані.

Бразилія:

Густаво Танігуті, Джуліана Тонче, Селія да Граса Аррібас, Андреса Галлі, Рената Баррето Претурлан, Россана Марино, Анджело Мартінс Джуніор, Лукас Амарал.

Колумбія:

Марія Хосе Альварес Рівадула, Себастьян Вільямісара Сантамарія, Кетрін Гайтан.

Індія:

Ішвар Моді, Раджив Гупта, Рашмі Джейн, Удай Сінгхом.

Іран:

Реянен Джаваді, Шаград Шахванд, Сагар Бозоргі, Наймег Тагері.

Японія:

Казухіса Нішіхара, Марій Шіба, Кузуке Химено, Томохіро Такамі, Ютака Івадате, Казухіро Ікеда, Ю Фукуда, Мічіко Самбе, Такако Сато, Юко Хотта, Юсуке Косака, Ютака Маеда, Шухеї Нака.

Польща:

Міколай Міержевскі, Кароліна Міколаєвська, Кшиштоф Губаньскі, Зофія Влодарчик, Адам Мюллер, Патриція Пендраковська, Емілія Гудзінська, Юстина Вітковська, Конрад Семашко, Юлія Легат.

Румунія:

Козіма Ругініс, Ілеана-Чінзяна Сурду, Лукіан Ротаріу, Анжеліка Гелена Марінеску, Адріана Бондор, Аліна Стен, Андрія Акасандре, Каталіна Гуліє, Моніка Александру, Мара Шербан, Іоана Картареску, Телегді Балаш, Маріан Міхай Богдан, Крістіан Костянтин Верес, Рамона Кантарагіу, Єлена Тудор, Моніка Надраг.

Росія:

Олена Здравомислова, Елеонора Бурцева, Ганна Кадникова, Олена Нікіфорова, Юлія Мартінавічене, Катерина Москальова, Ася Воронкова.

Тайвань:

Цзін-Мао Хо.

Туреччина:

Аютюл Касапоглу, Нілай Цабук Кая, Гюннюр Ертонг, Йонка Одабас, Зейнеп Байкал, Гізем Гонер.

Україна:

Світлана Хутка, Ольга Кузовкіна, Поліна Байцим, Марія Домашенко, Ірина Клевцова, Дар'я Коротких, Марія Куц, Лідія Куземська, Анастасія Ліпінська, Юлія Приймак, Мирослава Романчук, Ірина Шостак, Ксенія Швець, Людмила Смоляр, Орина Стеценко, Поліна Стогнушко, Марія Воротиліна.

Медіа-консультанти: Енні Лін, Хосе Рігуєра.

Редакційна Консультант: Абігейл Ендрюс.

> У цьому випуску

Від редакції: Університети за умов кризи 2

Покликання соціології - колективна робота в світовому масштабі.
Райан Коннел, Австралія 4

Покликання соціології – критичне залучення у громадській сфері
Рендольф С. Девід, Філіппіни 6

> РЕВОЛЮЦІЯ І КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ

Люфт: гендерна сегрегація в іранських університетах
Назанін Шарокні, США та Парасту Докухакі, Іран 8

«Зелений рух» Ірану, - хто за ним стоїть?
Сімін Фадеї, Німеччина 11

Привласнення минулого: «Зелений рух» в Ірані
Аббас Варій Каземі, США 13

Жорстокість єгипетської контрреволюції
Мона Абаза, Єгипет 16

> УНІВЕРСИТЕТИ ЗА УМОВ КРИЗИ

Як індійські університети перетворюються на механізми заробітку
Сатендра Кумар, Індія 19

Німецькі соціологи оголосили бойкот академічному рейтингу
Клаус Дьорре, Стефан Лессеніч, Інго Зінге, Німеччина 21

> МЕКСИКА У ФОКУСІ

«Придатні до викрадення»: про нормалізацію насильства в мексиканських містах
Ана Вільярреал, Мексика і США 23

Соціальної фрагментація мексиканської молоді
Гонсало А. Сараві, Мексика 25

> ЗНАЙОМСТВО З ЯПОНІЄЮ

Соціальна нерівність у сучасній Японії
Савако Ширахейз, Японія 27

Хайку - краса в простоті
Коїчи Хасегава, Японія 28

> ДЕЩО ЗІ СПРАВ МСА

Засідання Виконавчого комітету МСА в Більбао
Майкл Буравой, США 30

Знайомство з польськими редакторами
Кароліна Міколаєвська, Польща 33

Канадська соціологія готова вітати гостей!
Патриція Альбанезе, Канада 35

Листи до редакції
Девід Леман, Хіларі Роуз, Великобританія 37

> Покликання соціології

Коллективна праця у світовому масштабі

Рейвін Коннелл (Raewyn Connell), Університет Сіднею, Австралія

Рейвін Коннелл

Рейвін Коннелл - австралійська соціолог, znana за дослідження класового впливу та зв'язку поміж класом і гендером у шкільній освіті. Вона стала відомою завдяки своїй теорії інституційної основи гендерних відносин у книзі «Гендер і влада» (Gender and Power) (1987), і утвердилася на світовому рівні із книгою «Маскулінності» (Masculinities) (1995), де вона розвиває своє популярне тепер поняття гегемонної маскулінності. Завжди цікавившись історією соціології та звертаючи увагу на її «північні» витоки, дослідниця жорстко розкритикувала пануючу соціологію у своїй контроверсійній статті «Чому класична теорія є класичною?» (Why is Classical Theory Classical?), згодом розширеної до книги «Південна теорія» (Southern Theory) (2007), яка підкреслює важливу роль теоретиків Глобального Півдня. Незмінною темою в її роботі є ідея того, що знання не можна зрозуміти поза контекстом його створення – контексти, які вона оскаржувала усе своє життя. Детальніше див <http://www.raewynconnell.net/>

Якщо ти - соціолог, то ти також і працівник, у тебе є ремесло, ти є частиною робочої сили. Усвідомлення цього позбавить від розчарувань дорослішання і змусить думати про зв'язки з іншими робітниками. Твоїм ремеслом є створення знання, а також навчання і застосування цього знання. Це передусім колективний, а не індивідуальний проект. Соціальна наука, як і природнична, ґрунтується на спільному знанні. Їй притаманна публічність. А обмін тим, що ми знаємо, так і називається «публікація». Власне те, що ти вкладаєш у соціальний процес пізнання соціального світу робить тебе соціологом.

> У пошуках соціології

Не так багато курсів із соціології викладалося в Австралії, коли я була студенткою у 1960-х рр. Я отримала ступінь з історії, а згодом з управління. Це була хороша інтелектуальна підготовка, але світ в той час палав. Я брала участь у студентському русі, що виступав проти війни у В'єтнамі та кинув виклик консерватизму університетів. Ми прагнули більш релевантного/доречного, більш зобов'язуючого знання. Саме тому спробували створити своє власне знання і заснували аматорський Вільний університет.

Після захисту дисертації я поїхала до Сполучених Штатів, а саме на відомий соціологічний факультет, аби знайти подібний приклад. Виявилось, що факультет на той час був майже у стані громадянської війни між радикальними студентами та право-орієнтованими викладачами. Незабаром університет закрили через студентський страйк. Проте мені вдалося прочитати великих Леві-Строса, Сартра, Міллса, Гоулднера і Лазарсфельда. Згодом я зауважила, що усі вони були чоловіками, усі - білими, усі - представниками Глобальної Півночі, і я почала читати ширше коло авторів.

Повернувшись до Австралії я двічі була учасником груп, які складали нову програму із соціології у новому університеті. Ми могли сформувати цілий навчальний план; це був щасливий історичний момент. Сьогодні контроль над університетськими працівниками значно жорсткіший. Незважаючи на це, завжди є місце для творчості у розробці навчального плану.

> Інституції

В Австралії близько половини навчання на рівні бакалавра здійснюється тимчасовими викладачами. Багато молодих людей із вищою освітою можуть нашкребти на життя лише «жонґлюючи» позаштатними підробітками на кшталт курсів

>>

на вибір на двох-трьох університетах. Чи можна назвати це покликанням? У країнах, що розвиваються, навіть штатні працівники часто мають кілька робіт.

З такої точки зору, нелегко бути активним в інституційному механізмі соціології – журналах, конференціях, дослідницьких проектах чи товариствах. І все ж таки неоліберальних керівників переслідує намагання виміряти індивідуальний «вклад» незважаючи на такі обставини. Рейтинги престижності, гонорари, кількість публікацій, і грантових коштів стали валютою сучасного університету – так само як індекси індивідуального «ККД» у бізнесовому світі. Сорок років тому Клаус Оффе (Claus Offe) у блискучій книжці «Промисловість і нерівність» (*Industry and Inequality*) довів, що це безглуздя. У величезних організаційних комплексах неможливо раціонально визначити вклад окремого робітника чи навіть групи робітників у кінцевий продукт. Це власне і є прикладом дійсно корисної соціології. На жаль, наші керівники забули про це.

Натомість корпоративний світ, що стрімко опановує університети, конструює індивідуальну кар'єру як симульоване покликання. Керівники у інтерв'ю ЗМІ заявляють про своє безсмертне захоплення корпорацією та її акціонерами, захоплення, що зазвичай закінчується із дзвінком з рекрутингового агентства. Те, що вони насправді роблять, це заробляють капітал. Дуже мало людей в університеті заробить капітал, проте більшість може стати акціонером у реальному, надзвичайно важливому колективному проекті творення знання.

> Соціологічне знання

Однак поточний стан колективного проекту - інституційного механізму та «сукупність знання» - глибоко проблематичний. Соціологічна думка «осіла» із імперіалізму XIX ст. та емпіризму XX ст., вона приправлена ідеями робітничих та феміністичних рухів та розфарбована інтелектуальними культурами від функціоналізму до деконструктивізму. Соціологічна теорія, як академічна дисципліна, приголомшливо європоцентрична. Соціологічні дослідження часто механічні та повторювані; комп'ютеризація надто часто замінює глибоку обізнаність із реальними проблемами комп'ютерною обробкою даних. Соціальні дослідження в країнах, що розвиваються, як зауважила Тандіка Мкандавіре (Thandika Mkandawire), часто є бідними дослідженнями для бідних людей – із відповідним браком фінансування, короткостроковістю та недостатнім теоретичним підґрунтям.

Саме тому проект соціології вимагає критики соціології - критики, що зараз набирає нових форм. Я вважаю, що найважливіші з них розвінчують домінування Глобальної Півночі у соціологічному знанні та популяризують теорію і пост-колоніальні держави Півдня, ставлячи їх у центрі соціологічного проекту. Опір такій критиці існує, і я розумію чому. Погляди Півночі давно інституціоналізовані у дисципліні, тисячі соціологів зробили кар'єру опираючись на них та докладаючи багато зусиль аби вони працювали.

Соціологічне дослідження є складним – принаймні його складно зробити добре. Я раджу своїм студентам залишати свої підручники на полиці, доки їм не треба буде вказати прямокутного обертаня косої лінії. (Порада для початківців : забудьте про косої лінії). Кожна дослідницька проблема є новою – «свіжі» теми поставлені на карту, різноманітні ресурси є у вашому розпорядженні, унікальні тенденції у даних мо-

жуть виявитися ключовими. Найкращим способом вивчити метод є застосувати його. Другим методом є читання насправді якісних дослідницьких звітів та роздуми над тим, як дослідники вирішили свої проблеми. Кожен має свою «топ десятку», серед моїх: «Гра гендеру» (*Gender Play*) Баррі Торна (Barrie Thorne), «Від хлопчаків до джентльменів» (*From Boys to Gentlemen*) Роберта Моррелла (Robert Morrell) та «Початок європейської цивілізації» (*The Dawn of European Civilization*) Гордона Чайлда (Gordon Childe). Усі ці чудові дослідження вимагали пекельно багато роботи. Довготривала, серйозна посягання з величезною кількістю інформації – без цього соціологічна уява «буксує».

> Авдиторії, публіки

Кілька днів тому я відвідала запуск веб-сторінки автобіографічних інтерв'ю із старшими лесбійками під назвою 55 Зухвальство (55 Uppity (<http://55uppity.com/>)). Багато хто із сіднейської лесбійської спільноти був присутнім на цьому веселому заході, також було багато розмов про поколінневу зміну і про те, як зробити процес старіння видимим. Тут мені здавалося, що спільнота не лише уявляла, але й перетворювала себе через освітній проект.

Соціологи в основному хочуть, щоб їх робота була корисною, особливо для спільнот та інституцій, де вони проводять дослідження. Я й сама була залучена у кілька проектів із сильною рефлексивною логікою. Серед них було дослідження сексуальності та методи запобігання СНІДу, що використовуються гей-спільнотами в Австралії (Кіп-пакс та ін.. «Підтримуючи безпечний секс» Kirra et al., *Sustaining Safe Sex*); окрім того, дослідження соціальних нерівностей в освіті, розраховане для використання вчителями та освітніми чиновниками (Коннелл та ін. «Змінюючи ситуацію», «Школи та соціальна справедливість» Connell et al., *Making the Difference; Schools & Social Justice*).

Академічні соціологи потребують зв'язків з іншими групами, що можуть використати їх соціологічне знання. Саме тому я ціную довготривалі відносини із робітничим рухом, що мало користь і для нашого дослідження класу; а також із вчителями та педагогами, що мало вплив на наше дослідження шкіл. Останнім етапом моєї академічної кар'єри був радше факультет педагогіки та соціальної роботи, аніж кафедра соціології. Проте потенційна аудиторія для соціології ще більша. Якесь частини соціології доступується до медіа. Інша - циркулює в таємничий спосіб через міжнародні мережі, публікації, переклади, подорожі та плітки. Вважаю, що це чудово, коли я в Австралії отримую звістку від когось з Бразилії, Естонії чи Китаю, кому трапилася моя робота, і хто хоче нав'язати контакт. Це дає відчуття величезного переплетеного глобального проекту, яким соціологія може бути.

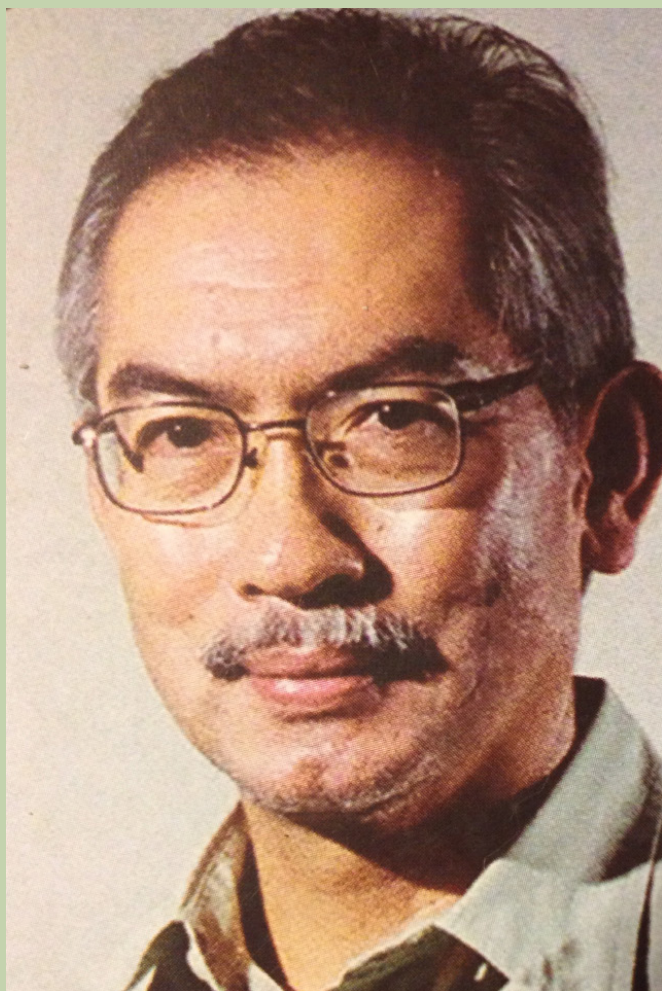
> І яка його основна мета?

Я обрала це ремесло, оскільки вважала, що соціальна наука творить найважливіше знання для боротьби із нашими спільними проблемами – насильством, несправедливістю та руйнуванням. Я й досі так думаю. Соціальна наука може відіграти ключову демократизуючу роль як центральний елемент знання суспільства про самого себе. Я дізналася наскільки важко творити знання, тим більше наскільки важко втілити його на практиці. Я дізналася наскільки багато залежить від твоїх колег і від інституцій. Я дізналася, що ми мусимо думати про усі ці проблеми, як сказав би Самір Амін (Samir Amin) на глобальному рівні. Якщо соціологія є покликанням, то не у старому значенні індивідуального релігійного покликання. Це – колективне покликання і воно має бути світовим. ■

> Покликання соціології:

Критична участь у публічній сфері

Рандольф С. Дейвід (Randolf S. David), Університет Філіппін, Кезон-Сіті, Філіппіни

Рандольф Дейвід

Рандольф Дейвід є непересічним публічним соціологом. Заслужений вчений, чия книга «Нація, самість та громадянство: запрошення до філіппінської соціології» (Nation, Self, and Citizenship: An Invitation to Philippine Sociology) отримала високу оцінку, Ранді Дейвід більш відомий поза університетськими стінами за свою недільну колонку «Громадське життя» у Philippine Daily Inquirer, яку він розпочав у 1995 році, а також за свої телепередачі про соціальні події під назвою «Громадський форум». Він був натхненником для безлічі студентів-соціологів та поширював соціологічні погляди серед громадськості.

Соціологія не була моїм першим коханням. Я б сказав, що опинився там навіть не з інтелектуальних міркувань. Я вступив до Університету Філіппін на початку 1960-х рр. сподіваючись стати, як і мій батько, юристом, тим, хто може вирішувати соціальні проблеми, а не лише аналізувати їх. У ті часи вступали до університету радше не для того, аби отримати освіту, а щоб здобути професію.

Якщо хтось планував вивчати право, то бажаною підготовкою до нього була програма з політології, філософії або будь-якої із соціальних наук. Вимога щодо попередньої до-правової підготовки була щойно спрощена лише до необхідності отримати будь-який диплом бакалавра. Ця зміна певним чином була на руку таким новим дисциплінам, як соціологія.

Спочатку я був студентом англійської філології і планував заробляти на життя після випуску журналістикою, одночасно відвідуючи вечірні заняття по праву. Проте коли ти молодий, то навіть твої найкращі плани

>>

можуть піти під укіс у будь-який момент. На третьому курсі я взяв на вибір вступний курс із соціології, почувши, що професор там ставить високі оцінки. Моїм наміром було підвищити загальну середню оцінку, яку знизили посередні бали із важких предметів з літератури.

І тут я несподівано закохався у соціологію. Довгий час після закінчення курсу я продовжував читати соціологічні книжки. На мій останній рік навчання, до жаху мого батька, я перейшов на соціологію. Це була одна з тих непередбачуваних обставин, які мають вирішальний вплив на твоє життя. Я познайомився зі своєю майбутньою дружиною на тих заняттях із соціології, а моя зацікавленість до соціальних проблем цілковито змінила мій політичний світогляд. Юриспруденція привела б мене до традиційної кар'єри в політиці, оскільки я був активним діячем в політичному житті кампусу. Я був би на тому ж курсі права, що й багато з теперішніх головних законодавців моєї країни.

Соціологія розвинула в мені той інтелектуальний підхід, який був необхідний для терплячого вивчення такого неспокойного молодого суспільства як Філіппіни. Якщо скористатись із фрази Ханни Арендт, я помітив, що мною оволодів «пафос здивування» (*pathos of wonder*) – звичка дисциплінованого спостереження, що опиралася бажанню знайти швидке розв'язання для кожної проблеми. Це породжує довготермінову структурну спрямованість, що гарно йде в парі із радикальною політикою. А в кінці шістдесятих важко було бути соціологом не будучи марксистом.

Проте марксизм академічного соціолога не тотожний марксизму партійного діяча. В той час, коли останній неунікно підпорядкований імперативам революційної практики, що тотожна відмові від критичної рефлексії задля блага організації, натомість марксистський соціолог зазвичай спричиняє проблему для будь-якої лєнінської організації саме тому, що він ніколи не покине звичку рефлексивності. Він завжди буде спостерігачем, кимось більшим ніж активний учасник. За винятком ідеології, його власні дії зазвичай стають об'єктом його неослабного/безжалісного деконструктивістського погляду.

Саме тому, я думаю, практика ніколи не була сильною стороною соціолога. До соціолога не звертаються за практичною порадою. Первинним соціологічним зобов'язанням є вторинне спостереження за тим, як інші люди роблять вибір у щоденному житті. Ставлення, яке соціолог приймає перед лицем соціальної складності, є радше трепетом щодо того як речі існують, аніж нетерпінням, відчаєм чи панікою щодо, здавалося б, неможливості вирішити соціальні проблеми.

Оскільки це неунікна риса соціологічної позиції, цілком логічно запитати, чи є місце в суспільстві, що роз-

вивається, для дисципліни, яка має тенденцію черпати насолоду радше у спостереженні речей аніж у гонитві за рішеннями. І я дійсно не раз ставив собі це питання. Тим не менш, я стверджую, що зараз саме слухний час, коли для суспільства було б настільки важливим дати місце інтелектуальному підходу, аніж приставати на пропозиції швидких рішень, питанням щодо самих понять, в яких світ проблематизується. Покликання політики вимагає іншого темпераменту ніж наука. Ви ніколи не будете ефективним політиком чи соціальним активістом, якщо у вас звичка постійно піддавати себе самоаналізу. На мою думку, рефлексивність є найлютішим ворогом політичного практика.

Я думав, що досить добре це знаю, щоб протистояти втягуванню у світ політики. Проте я помилявся. Десь у 2009 році, я «прочитав знаки» і дійшов до висновку, що непопулярний президент країни, Глорія Макапагал Арройо, буде наприкінці свого мандату змагатися за місце в конгресі аби убезпечити себе від політичних репресій. Оскільки ми належимо до того ж конгресового округу, мені спало на думку, що я міг би зупинити її, висунувши свою кандидатуру. Замість того, щоб відкинути цю ідею як божевільну, я зробив помилку вже в момент роздумів про це в момент марнославства.

Перш, ніж я усвідомив це, я опинився у ролі Давида, який намагається зупинити політичного Голіафа. Це був хороший сюжет в країні, яка шукала месій. Проте, як соціолог, я повністю усвідомлював ризики, які настають в момент перетину функціональних меж. Я нічого не знав про конкретні проблеми мого виборчого округу. Я раніше ніколи не балотувався на жодну державну посаду. У мене не було коштів на виборчу кампанію.

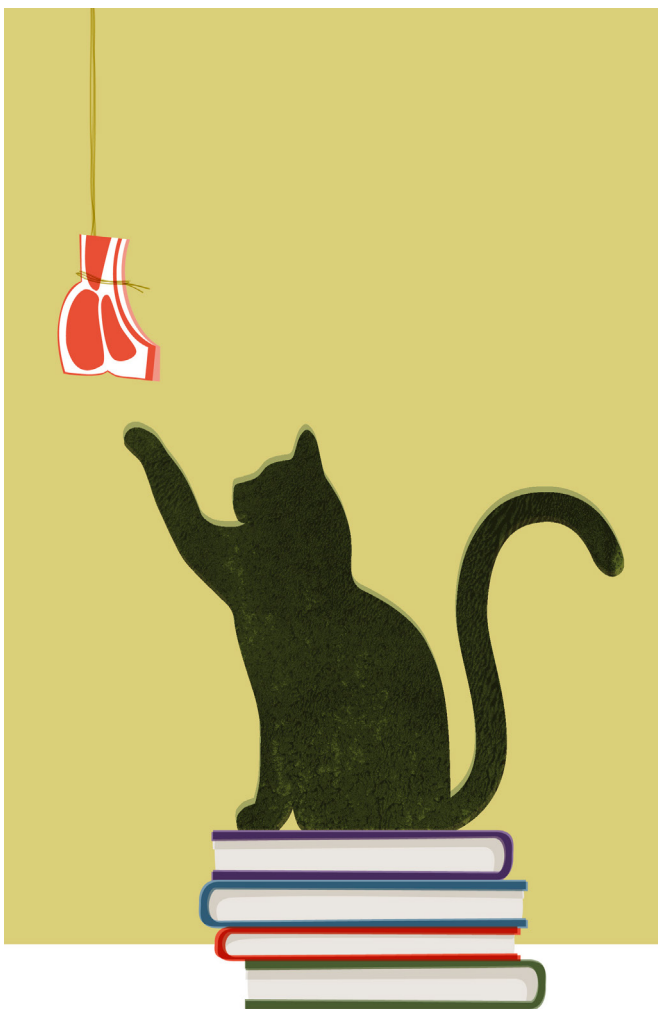
Але перш за все, у мене не було характеру для традиційної політики. Я знав, що в той час, як я боровся за владу, я не мав жодного бажання займатися нею. Але опинившись у точці неповернення, я почав підготовку до того, щоб увійти в світ, на аналіз якого я витратив усе своє життя, проте його закони я не міг адекватно збагнути за той обмежений час, що у мене був. В той день, коли треба було подавати документи на посаду, я вирішив, що задоволення особистої примхи не варте марнування часу та заощаджень моєї родини. Моє рішення не продовжувати кампанію наразилося на критику, в тому числі і друзів, які були в очікуванні грандіозної битви.

Озброєний знаннями, як соціолог, що працює в громадській сфері, ти часто можеш опинитися в ситуації боротьби за владу. Якщо хочеш залишитися соціологом, то повинен бути обережним, аби зробити це не як політик або член політичної партії, а як представник громадськості. Твої завдання як соціолога є «допитувати» політику, а не пробувати виграти у ній на її ж умовах. ■

> Backlash

Гендерна сегрегація в іранських університетах

Назарін Шахрані, Каліфорнійський університет, Берклі, США
Парасто Докохакі, журналіст, Тегеран, Іран

Ілюстрація Arbu.

3 6-го серпня, 2012 року, з початком нового року, за підтримки уряду агентство новин Мехр в Ірані, опублікувало бюлетень, що в 36 університетах країни виключили жінок з 77 галузей дослідження. Це обмеження викликало щось подібне на міжнародний скандал. Шірін Ебаді, іранський адвокат з прав людини та лауреат Нобелівської премії у вигнанні в Великобританії, написав листа Бан Кі-Муну, генеральному секретарю ООН, та Наві Піллей, верховному комісару ООН з прав людини, що засуджує захід як "частину останньої політики Ісламської Республіки, яка намагається повернути жінок до приватної домашньої сфери в будинки, оскільки не можуть терпіти їхньої палкої присутності на публічній арені". Прес-секретар державного департаменту Вікторія Нуланд зачитала заяву 21 серпня закликаючи "Іранську владу щодо захисту прав жінок і відстоювати у Ірані власні закони та міжнародні зобов'язання, котрі гарантують недопущення дискримінації у всіх сферах життя, в тому числі й доступ і до освіти".

В Ірані офіційні представники вищої освіти зайняли оборонну позицію, заперечуючи існування гендерної дискримінації. Камран Данешйо, член кабінету міністрів, який є публічною особою обмежень, припустив, що історія була роздута перською мовою за допомогою BBC та Голос Америки. "Якщо вони нещасні", сказав він, "це означає, що ми робимо правильні речі".

З початком навчального року в Ірані, стає очевидна прірва між Ісламською Республікою та Заходом що вводить в деякій мірі в оману. Нові обмеження впливають на чоловіків і жінок, і є частиною давньої схеми гендерної сегрегації. Такі схеми датуються першими роками Ісламської Республіки і були випробовані різними урядами в різних цілях. У 1980-х, держава прагнула фізично відокремити жінок та чоловіків на території кампусу, у відповідності з ідеєю, що змішування статей, поза домом було "не по - ісламські" і є небезпечним для суспільної моралі. Сьогодні, при-

>>

Жінки в тіні верховного лідера Ірану аятолли Хомейні.

бічними жорсткого курсу виступають за “ісламізацію” кампусу заново, але і також для протистояння та усунення ненавмисних наслідків фемінізації вищої освіти в Ірані. Нові заходи гендерної сегрегації в першу чергу спрямовані на захист життєвих шансів чоловіків, у сфері освіти, шлюбу, на ринку праці, і захист від державного тиску на тлі високого рівня безробіття та загального економічного спаду.

> Диявол в деталях

Загальний режим гендерної сегрегації як клаптева ковдра складена з різних практик, які застосовуються, хоча й нерівномірно, в університетах по всій країні.

Багато університетів просто розширили жорсткі гендерні квоти, які були чинні з першого десятиліття Ісламської Республіки, в яких виділялася певна кількість місць для чоловіків та жінок у кожній галузі знань. Наприклад, Тегеранський університет, вважається провідним закладом вищої освіти в Ірані, виокремлює половину навчальних місць для чоловіків та жінок майже в кожній дисципліні. Є виключення системи квот 50 на 50: Університет Шахід Бехешті, також в столиці, прийняв 110 студентів юридичного факультету - 60 жінок та 50 чоловіків. Інші школи виокремлюють студентів на дві когорти, які, принаймні в теорії, будуть наслідувати два шляхи в навчанні. Чоловіків приймають на осінній семестр, тим часом як жінок на весняний. На практиці, однак, і за відсутності будь-якого контролю за поділом, зрештою закінчувалось тим, що когорти чоловіків та жінок змішувались та були на однакових факультативних курсах. Як у випадку, наприклад, в університеті Арак в центрі Ірану в університеті Лорестан на гірському заході. Це загалом провінційні університети, які проводили таку політику. Іслам-

ська Республіка часто використовувала провінції як випробувальні полігони для його спірної ініціативи.

Проте інші університети захистили певні галузі досліджень виключно для чоловіків, як правило, галузі економічні та культурні традиційно розглядаються як “чоловічі”. Суто чоловічі програми більш за все висвітлюються через пресу, проте кілька закладів також захистили певні галузі навчання для жінок. У 2012 році Університет Шахід Шамран, не прийняв жодного чоловіка для вивчення історії, перської літератури, психології чи освіти.

Тим не менш, здається, що у цілій країні існує нова модель одностатевих прийомів. Різні університети, здається, вжили довільні заходи та намалювали лінію між “чоловічими” та “жіночими” галузями дослідження.

Однак гендерна сегрегація, це не тільки адміністративна практика приймальних комісій. На початку 1980-х, екстремістські угруповання в молодій Ісламській Республіці, попросили щоб класні кімнати були гендерно-сегреговані, в деяких випадках, розподіли були такими які включали різні ряди для чоловіків та жінок. Аятола Рухолла Хамені, лідер революції 1979 року, як повідомлялось, виступив проти цієї практики. Перегородки між рядами було знято, проте гендерна сегрегація це пережила. Знаки, які підносяться в коридорах, класних кімнатах, бібліотеках та кафетеріях вказуючи сестрам та братам прямувати окремими стежками або сидіти в окремих місцях. Ці обмеження зрештою зникли, так як це було складно та дорого контролювати кожний рух студентів. Однак міністр освіти та науки Данешйо хоче повернути ці заходи. Починаючи з цього навчального року, студентам і студенткам доведеться сидіти в окремих рядках в університеті, і декани несуть відповідальність за контроль цього процесу.

Данешйо також прагне мобілізувати підтримку серед духовенства та в Меджлісі, Іранському парламенту, для університетів однієї статі. Міністерство стверджує, що його мета полягає у створенні єдиного університету для жінок у кожній провінції країни. Лишається дізнатися, чи буде держава намагатися направляти жінок до цих суто жіночих навчальних закладів або вони просто будуть надавати жінкам більш широкий вибір у сфері вищої освіти. Минулий досвід показує, що жінки використовували такий вільний простір, як спосіб розширення їх доступу та присутності в громадській сфері.

> Бавовна та вогонь, м'ясо та кішки

Зіткнувшись з опозицією Данешйо стверджував, що політика гендерної сегрегації була “відповідно до вимог Верховного лідера”. Дійсно, незважаючи на свою незгоду з бар'єрами в класних кімнатах на початку 1980-х років, Аятолла Хамені, Верховний лідер, судячи з усього, прийняв концепцію гендерної сегрегації в кінці 1990-х років, під час реформістської адміністрації Мохаммад Хатамі. В одній зі своїх лекцій, Верховний Лідер насварив на той час міністра науки, Мохаммад Моін, за його недбалість: “Чому молоді люди навчаються разом? Я розлючений! Є місця в світі, де змішання різних статей є

абсолютно нормальним. Але в нашій країні, в ісламському середовищі „це не має права на існування”. Хойат-ол-Іслам Набілла Фазлалі, представник Хамінії в Тегеранському університеті імені Назіра, позичив розуміння лідера у 2009 році, коли він говорив про свої “гіркі спогади” “неналежної дружби” на території кампусу. Чоловіки та жінки як бавовна та вогонь, продовжував Фазлалі. якщо не тримати їх один від одного подалі, то бавовна загоряється. Що приваблює хлопців та дівчат один у одному це тільки інстинкт та хтивість. - і більше нічого. Коли ви кидаєте кішці сире м'ясо, вона буде їсти м'ясо. А як могло бути інакше? Молоді люди, як метафори, готові буквально зжертви молодих дівчаток, проте ясно, що об'єктом турботи духовенства є чоловіки.

Раніше в 2012 році, в релігійній телевізійній програмі спрямованій на молодь, Хойат-ол-Іслам Насер Нагавіан, представник Хаменії в університеті Шахід Бухешті, відреагував сильним розчаруванням на питання, яке задав йому молодий студент, у якому йшлося про релігійну прийнятність щодо сексуального потягу під час сидіння за однією партою з дівчиною. Повторюючи Нагавіан, член парламенту Мотахарі заявив: “Якщо чоловіки та жінки змішуються, то сексуальні відносини також повинні бути дозволені, як і в західному світі. В іншому випадку, придушення сексуального бажання призводить до різних психічних і психологічних проблем”. У свідомості депутата, якщо статі вільно змішуються, молоді люди повинні пригнічувати свої бажання. Мораль цієї історії, здавалося б, якщо кішка не може їсти м'ясо, м'ясо потрібно сховати якомога далі.

> Загублені в тіні сучасні жінки

Регулювання сексуальності це не єдиний мотив в ході гендерної сегрегації, і побоювання з приводу становища жінок в іранських університетах не є новим за правління Ахмадінежада. В 1998 році, в перше в історії Ірану, жінок було більше ніж чоловіків на лавах новоспечених в університеті. Частка жінок з того часу завжди зростала. Загальна тенденція до фемінізації не обмежувалась у вищій освіті. Згідно з Ферештех Рухаавза Жіночої культурної та соціальної асоціації підрозділом Вищої ради культурної революції, в останні десятиліття спостерігається 269-відсоткове збільшення числа жінок у докторантурі, в той час як кількість жінок, переслідуючи ступінь магістра підскочила на коефіцієнт 26.

Офіційні урядовці та санкціоновані державою служби постійно приводять ці цифри, поряд з іншими, показуючи вибух жіночої грамотності (особливо в сільській місцевості), показуючи світу Ісламську Республіку як захисника жіночих прав. Таебех Сафаї, член парламентського комітету з освіти та дослідження, турбується про значні досягнення жінок у сфері освіти: «Цей дисбаланс може призвести до соціальних криз.» Що таке соціальна криза? В усій консервативній пресі та онлайн, коментатори турбуються про чоловіків, що ті починають здавати свої позиції у сфері освіти та робочої сили. Насправді, чоловіки як і раніше продовжуються залишатися у більшості на ринку праці, ніж жінки, але іноді складається враження що це не так. Одна з таких статей читається як реквієм за чоловічою славою. Сучасні чоловіки, автор припускає, губляться в тіні сучасних жінок. Очевидно, що чоловіки стають молодшими партнерами. “Побиті” - це кращий прикметник

для опису сучасних чоловіків. Зніженість знаходиться в центрі сучасності: чоловіки більше не ті, котрими вони були. Жінки знаходяться в центрі, як сонце, а чоловікам відводиться місце в провінції, марне та покірне, як луні (чиє світло є відображення сонця).

> Захист чоловіків та держави

15 вересня 2012 року, випуск Хамшахрі Яван, державного журналу для молоді, присвятив цілий розділ жіночим успіхам, але зображуючи їх небезпечними. Основний заголовок нам каже: “Руки вгору! Жіноча засідка в соціальній сфері: перші університети, потім спорт тепер ключові посади. Яка ціль наступна?”

Дівчинка з косичками озброєна штурмовою гвинтівкою залякує чоловіка в шляпі з довгими тонкими ногами, від якого падає тінь на стіну. Ілюстрація спричинила “Довгі ноги мого татуса”, японський аніме телесеріалу 1990 року (на основі американського роману 1912 “Довгі ніжки тата”, написаний Жаном Вебстером) який був продубльований на перську мову та показаний на державному телебаченні в 1990 році. В серіях йшлося про історію дівчини, Джуді Аббот, яка навчається в коледжі завдяки заможній людині котру вона бачила тільки в силует.

Фемінізація вищої освіти в Ірані - феномен, глибоко вкорінений в соціальних змінах, а не в політичній розбіжності всередині і за межами Ісламської республіки. Опозиції щодо нового режиму гендерної сегрегації починаються не тільки зі студентів та викладачів, але й також від консервативних жіночих угруповань. Критика була настільки запеклою, що деякі університети, як Шахід Шамран, скасували початкові обмеження на те, що і де молоді хлопці та дівчата можуть вчити.

Тим не менш, свідчення іранської преси та заяви публічних державних посадовців нашоують на думку, що нинішній поворот по відношенню до політики гендерної сегрегації, хоча його ціна сплачується переважно жінками, це дещо більше ніж загострююча проблема кризи чоловіків, втілена в сексуально незадоволених, не отримуючих належної освіти чоловіків, які стикаються з похмурим майбутнім. Держава хоче надати неспроможному чоловічому гендеру поцілунок життя, аніж поцілунок потенційної жіночої відмови. І мова не йде про почуття чоловіків. Іран знаходиться в економічній кризі, стиснутий санкціями, страждаючи від девальвації та стертий високим рівнем безробіття. Прихильники жорсткого контролю в Ірані застосовують усі можливі заходи, щоб запобігти соціальним хвилюванням очолюваним безробітними чоловіками, які через свої припущення змушують себе боятися цього ще більше. ■

¹ Khabar Online, August 12, 2012.

² Fararu, July 7, 2011.

³ Fars News Agency, July 5, 2011.

⁴ Student News Agency (Iran), October 24, 2011.

⁵ Radio Farda, November 20, 2009.

⁶ Parsine, July 6, 2011.

⁷ Khabar Online, October 1, 2011.

⁸ Fars News Agency, February 10, 2012.

⁹ Tebyan, July 10, 2012.

¹⁰ Rasekoon, April 30, 2012.

> Хто стоїть за Зеленим рухом в Ірані?

Сімін Фадаї, Берлінський університет ім. Гумбольдта, Німеччина

Постер для документального фільму «Зелена хвиля», що зображає силу «Зеленого руху».

Зелений рух Ірану виник тоді, коли прихильники головного опонента Махмуда Ахмадінежада на президентських виборах 2009 року вийшли на вулиці на знак протесту проти результатів голосування. Згодом ці стихійні протести об'єдналися у комплексний та популярний рух, що розгортається як в реальному, так і у віртуальному просторі. Зважаючи на те, що незабаром відбудуться дебати стосовно активістів інших нещодавніх повстань на Серед-

ньому Сході, я хочу дослідити соціальне підґрунтя подій Зеленого руху в Ірані. Можу ствердити, що найважливішу роль в них зіграла новостворена соціальна сила, яку я відношу до «пост-ісламізованого середовища». Ці обставини склали ядро Зеленого руху Ірану у 2009, схожі ж сили сформували основу Арабської весни, що відбулася роком пізніше.

Зелений рух треба розуміти в контексті загальнонаціонального соціального Руху за реформи, за-

>>

початкованому 1990-х у відповідь на впровадження ісламізму після революції 1979 року та подальших економічних реформ пізніх 1980-х. Він перейняв структуру Руху за реформи та став його логічним продовженням.

Одразу після революції ісламізм почав панувати в усіх сферах соціального життя. Це означає, що існуючі інститути суспільства були реорганізовані відповідно до мусульманських звичаїв та законів і саме за допомогою цих «нових» інститутів здійснювався контроль різних аспектів економіки, політики та соціуму. Після війни з Іраком та смерті Аятоли Хомейні у 1988, на протидію заходам ісламської політики останніх років впроваджувалася ринкова економіка. Саме так виник Рух за реформи, покликаний диференціювати публічну сферу.

П'єр Бурдьє стверджує, що реакції людей на незнайомі – нові – ситуації зумовлені набором раніше засвоєних моделей поведінки, які він називає «набір звичок» (*habitus*). Люди зі схожими наборами, які мають доступ до однакових ресурсів та ведуть схожий спосіб життя, об'єднуються у «соціальне середовище». Також я аналізував виникнення п'яти основних соціальних середовищ в Ірані початку 1990-х, сформованих на основі змін соціальних структур внаслідок перетину ісламізму та ринкової економіки.¹ Особливо мою увагу

привернуло одне з них – «пост-ісламізоване середовище» – адже саме воно було рушійною силою Зеленого руху.

Пост-ісламізоване середовище складається переважно з представників середнього класу, які мають доступ до вищої освіти та мережі Інтернет – вчених, художників, журналістів та студентів. Вони відкидають концепції Ісламської республіки та плекають ідею «нового» суспільства. Порівняно з іншими середовищами, пост-ісламізоване має найбільший рівень світового культурного багатства – знання іноземних мов, вихід в Інтернет, можливість подорожей закордон тощо. Деякі з членів цього середовища – колишні прихильники процесу ісламізації, які, втім, не вважають, що іслам потрібно розглядати як основну формуючу силу, що є базисом нації. Що їх всіх об'єднує, так це зростаюча поінформованість та розуміння необхідності таких речей як соціальний плюралізм, цивільні права та ліберальна демократія, що, в свою чергу стимулює появу нових вимог.

Обрання Мохаммада Хатамі президентом Ірану у 1997 році та його підтримка змін були великою перемогою для Руху за Реформи, проте на виборах 2005-го переміг Ахмадінежад, який фокусувався на економічних та популістичних аспектах, що цікавили певні ча-

стини традиційних середовищ середнього класу, робітничого класу та селян. У наступні роки ці групи стикнулися з постійним безробіттям та в'ялим економічним зростанням, що до 2009 року спровокувало різке погіршення економічної ситуації. Більше того, всі демократичні досягнення часів правління Хатамі, здобуті нелегкою ціною, звелися нанівець.

Подих змін відчувався задовго до виборів 2009 року завдяки великій підтримці реформістського кандидата Мусаві, чії послідовники згодом були натхнені спірними перевиборами Ахмадінежада. Ця опозиція переросла у Зелений рух, який охоплював ширші політичні питання.

Пост-ісламізоване середовище сформувало ядро Руху за реформи на ранніх стадіях його розвитку. Але його подальше зростання, особливо піднесення Зеленого руху, потребувало участі інших соціальних груп – середнього та робітничого класу. Через брак установ, що підтримували б тих, хто стикався з економічною розрухою або політичним безправ'ям, Зелений рух почав позиціонувати себе як політичну опозицію до режиму. В результаті він став багаторівневим, різнобічним та здатним змінити застарілі політичний, соціальний та економічний устрої Ірану. ■

¹ Fadaee, S. (2011) "Global Expansion of Capitalism, Inequalities and Social Movements: The Iranian Case," in Boike Rehbein (ed.) *Globalization and Inequality in Emerging Societies*. Basingstoke: Palgrave-Macmillan.

> Пам'ятаючи минуле:

Зелений рух в Ірані

Аббаз Варій Каземі, університет Нью-Йорку, США

У 2009 році Іран пережив незвичний соціальний рух під назвою “Зелений рух”. Цей протест був зумовлений не екологічними проблемами, а фальсифікованими результатами президентських виборів, юнацьким бажанням самовираження і реформ та колективною хвилею національного політичного оптимізму. Іранці в країні та закордоном проводили масові демонстрації закликаючи до правових та політичних реформ. Деякі визначають Зелений рух як релігійний, проте використання іконографії та специфічних

термінів у новому політизованому контексті позбавило ці елементи від їх початкового суто релігійного значення. Цей процес надання символів та ритуалів нового значення відображає концепцію Мішеля де Сірто, яка наголошує на тому, що коли держава не надає народу простору для протесту, люди використовуватимуть те, що мають. В Ірані цим простором стала сфера релігії.

Державна політика не збігається із стратегією народу. У країні, переповненій державними санкціями

«Зелений рух» створив власну «Зелену молитовну п'ятницю», адаптувавши одну з центральних інституціоналізованих практик ісламської держави, але порушив її священний принцип сегрегації чоловіків і жінок.

та організованими ритуалами релігійності, існує багато можливостей — часу та простору — якими можна маніпулювати. Отже, релігійність Зеленого руху, його “зелений іслам” - не більше ніж просто дискурсивний елемент нового соціального руху. Загалом, це був рух пригноблених груп населення, середнього класу Тегерану, які час від

>>

Photo: shaigan

FARS NEWS AGENCY

У рамках своєї стратегії культурного переозначення змістів, «Зелений рух» привласнив «ре-політизував» історичне значення зеленого кольору.

міти в іранському історичному контексті, де колір має глибоке культурне та релігійне коріння. З одного боку, зелений зберіг своє релігійне значення. Мусульмани-шиїти вважають цей колір посиленням на пророка Мухаммеда та його родину. У минулому сакральна природа зеленого кольору також відображала протест, який шиїти виражали проти домінуючої релігії (сунізму). Протягом історії шиїтська культура розвивалася в умовах активної опозиції до загроз з боку правлячих партій, що включала навіть підпільну протидію. Шиїти завжди висловлювали свій протест з демонстрацією та використанням зеленого кольору, наприклад, під час скорботи за мучениками. Зелений став сакральною складовою іранської культури після XVI століття, коли шиїтський напрям став домінуючим. Як бачимо, зелений колір набув політичного значення ще до подій 2009 року, коли міський середній клас перетворив його з символу релігійного опору та гордості на символ політичного протесту проти режиму.

За декілька місяців до президентських виборів у 2009, увесь Тегеран – вулиці, люди, машини – був занурений у зелений колір. Навіть у віртуальному просторі блогери демонстрували свою підтримку Руху змінюючи оформлення сайтів на зелені. Така поширеність та популярність зеленого кольору вдихнула нове життя в місто, громадян та сподівання на політичні реформи. Браслети з зеленої тканини, що раніше вважалися талісманом невиліковно хворих, які шукають милостині або очікують на диво, тепер стали невід'ємним атрибутом тегеранської молоді середнього класу. Тепер це

>>

часу гучно виступають на захист своїх прав. Тож іранські соціальні трансформації нерозривно пов'язані з типами методів протесту, прийнятими іранським середнім класом у діалозі релігії та держави.

> «Демонстрація мовчання»

«Демонстрація мовчання» охопила головні вулиці Тегерану 15 червня 2009 року. Лише за три місяці до затухання мовчанки виборча культура наповнила міське життя оптимізмом та надією. До червневих виборів 2009, буденність була пронизана вірою в наближення довгоочікуваних змін. Люди поступово звикали до того, що можна збиратися на вулицях не побоюючись втручання поліції, до палаючих автомобільних фар та до вільного вираження почуттів віри та надії. «Демонстрація мовчання», проведена 15 червня після виборів, була переломним моментом в долі іранського Зеленого руху. Демонстрація привернула сотні тисяч протестуючих на площу Азаді, якою вони йшли в повній тиші. Їх руки були підняті вгору, та не через передвиборчий ентузіазм, а на знак незгоди. Мовчазний процес був викликаний обуренням народу через постанову уряду, прийняту після фальсифікованих президентських виборів, що забороняла народні зібрання та організації. На відміну від своїх попередників, які спро-

вокували революцію 1979 року, учасники Зеленого руху не повернулися після протесту до буденного життя, залишивши революцію на опікування уряду чи державі. Молодь іранського середнього класу продовжувала шукати шляхи залишитися задіяними та продовжувати домагатися своїх цілей та вимог, і, не зважаючи на всі спроби держави протидіяти заходам учасників руху, вони знаходили нові й нові можливості для вираження протесту.

Але як взагалі можливі соціальні рухи в країні з жорстоким та непохитним політичним устроєм? На мою думку концепція де Сірто щодо тактики та стратегії якраз і допускає таку можливість. Виходячи з цього, супротив у суспільствах зі складною структурою влади та всебічним втручанням держави може існувати лише у вигляді невидимих, тактичних та прихованих заходів. Наслідуючи де Сірто, я хочу показати як Зелений рух спромігся надати нове значення специфічним місцям та символам.

> Реполітизація зеленого кольору

Почнімо з назви руху та його символічного кольору – зеленого. Під час політично бурхливих місяців після президентських виборів, зелений колір символізував протест і незгоду, що потрібно розу-

запозичення символізувало не лікування від фізичних хвороб, а відносилось до більш суттєвих недугів – реабілітації політичного та соціального добробуту Ірану. За таким збігом обставин, масове захоплення та демонстрація зеленого кольору стало новим простором для протесту.

> Нове життя старих гасел

Зелений рух фактично привласнив політичні гасла, що використовувалися на тегеранських вулицях протягом революції 1979 року – гасла, що втілювали собою непоко́ру владі. Новий післяреволюційний уряд, Ісламська Республіка Іран, прийняла ці гасла як частину своєї офіційної ідеології. З часом більшість іранців забули революційну риторичку, так само як і держава більше не слідувала стратегіям та ідеям руху. Проте, у 2009 протестуючі віднайшли гасла, залишені у спадок попередньою революцією, та звільнили їх від впливу існуючого режиму та порядку денного. Молоді іранці середнього класу вдягали зелені нарукавні пов'язки та марширували вулицями міста, виголошуючи оновлені старі лозунги. Такі гасла та ідеї представляють концепцію Ернста Блоха про зображення нездійснених сподівань минулого (в даному випадку – революції 1979 року) з метою досягти «потенційних можливостей в майбутньому». Таким чином, Зелений рух заново проголосив популярний у 1979 році революційний слоган «Незалежність, Свобода, Ісламська Республіка», який державні ЗМІ перетворили на кліше і який наразі проголошувався проти держави.

Не дивлячись на те, що гасла протестуючих віддзеркалювали слогани часів Ісламської Республіки, вони втратили своє виняткове призначення виражати якісно нове, а саме через те, що революція 1979 року залишилася незавершеним проектом. Колись забуті політичні переконання повернулися слоганами «Аллах Акбар» та «Ya Hussein, Mir Hussein». Деякі з них почали використовувати як військові протягом восьмирічної ірано-іракської війни, коли іранські солдати вигукували

«Аллах Акбар» або «Бог всемогутній» під час атаки. Гасло було реполітизоване під час пост-електоральних протестів 2009-го. «Ya Hussein, Mir Hossein», що відносився до померлого шиїтського релігійного лідера Імама Хусейна, який був покликаний допомогти Мір-Хосейну, став відноситися до Хосейна Мусаві, лідера опозиції та героя Зеленого руху. Таким чином, гасла державної релігії були перетворені на голос опозиції.

> Політика вшанування

Різноманітне використання простору та території Зеленим рухом сформувалося на базі шиїтської культури. Ця культура сягає корінням в свою роль як основної релігійної секти меншин. Після того як за вказівкою уряду в Кербелі в День Ашура (680 р.) було вбито релігійного лідера Імама Хусейна, мусульмани-шиїти прийняли гасло «Кожен день – Ашура, будь-яке місце – Кербела». Шиїти прийняли цей слоган і він став символічним в їхній культурі – його спадковість продовжується завдяки переказам та актам вшанування пам'яті. Не дивлячись на те, що початкові події не були перемогою для мусульман-шиїтів, по суті, сам факт переказування вважався тріумфальним, що перетворив Ашуру на сучасний іранський ритуал. Так само як ранні мусульмани-шиїти, учасники Зеленого руху використовували національні та релігійні свята (День студента, День Палестини та інш.) для проведення протестів та демонстрацій непо́кори. Це явище призвело до того, що неофіційні свята (Зелена п'ятнична молитва, Зелена гірська екскурсія) також стали платформою для продовження проголошення невдоволення урядом.

> Малі медіа та політика

«Ви і є медіа» - потужний слоган Зеленого руху, що адресувався уряду та проголошував, що ЗМІ є дієвою зброєю, яку кожен може використовувати для комунікації та протесту. Мір-Хосейн Мусаві, лідер опозиції, виголосив: «Якщо уряд закриває двері, ми маємо шукати

альтернативне вікно. Якщо забороняє газету, ми маємо створити іншу, не зважаючи на законодавство. На кожний знищений блог ми маємо створити десять нових».¹

Через те, що багато незалежних видань та сайтів були закриті, електронна пошта та текстові повідомлення стали життєво важливими засобами для інформування людей про час і місце наступної акції протесту. Такі соціальні мережі як Facebook виконували таку ж саму роль, в той час як BBC та інші традиційні медіа-організації намагалися встигнути за перебігом подій. Протестуючі масово використовували камери та телефони для поширення новин, миттєво перетворившись на кореспондентів та контент-провайдерів та зробивши можливими прямі трансляції за кордон.

> Території влади та акти вшанування пам'яті

Зелений рух приймає сигнали від пост-релігійних громадських рухів. Хоча рух провокує розвиток релігійної іконографії та термінів, ці елементи звільняються від первісного виключно релігійного значення. Ми також завжди маємо пам'ятати, що владні структури держави відновлюють своє панування. Efforts of resistance are often forgotten when spaces and occasions are recaptured by the state rendering the resistance apparently in vain. Після пост-електоральних протестів, дії опору були призупинені – обрізалися телефонні лінії, текстові повідомлення контролювалися, а використання символів Зеленого руху було заборонене. Рідшали зібрання громадян та публічні мітинги в Тегерані. За пів року після початку руху на вулицях міста майже нічого не нагадувало про протести, а люди повернулися до буденного життя. В той же час протести продовжували втілюватися в знаках андеграундної культури та актах пам'яті. Народжувалася нова андеграундна культура, яку створювали самі люди.² ■

¹ De Certeau, M. (1984) *The Practice of Everyday Life*. Berkeley: University of California Press.

² I would like to thank Ali Sabbagi and Halima Adam for their excellent editing of the English version of this article.

> Жорстокість

Єгипетської контрреволюції

Мона Абаза, Американський Університет Каїру, Єгипет

Зображення Мученика Халед Саїда, який був убитий в Олександрії поліцейськими режиму Мубарака. Вбивство Саїда було однією з головних причин-тригерів революції у січні 2011 року. Розбите і змучене обличчя Саїда було відтворено в численних графіті і фотографіях. Фото Мона Абаза.

Багато єгиптян досі дивуються, як вони виживають у вирі жорстокості з боку режиму «Мусульманського Братства». Це змушує багато розмірковувати про події в країні, що траплялися, починаючи від січня 2011 року. Багато хто, здається, був причарований ідеєю, що військова хунта може бути кращою за теперішній режим «Мусульманського

Братства», яке, по суті, відрізняється від режиму Мубарака тільки тим, що його учасники мають бороди. Сучасний режим у численних статтях, коментарях, ток-шоу було названо мусульмансько-фашистським. Це мусить нагадати і показати нам аналогії з європейською історією.

Одним словом, буде то військова хунта чи ісламісти, чи будуть при вла-

>>

ді обидві партії, домовившись про розподіл повноважень – Братство на передньому плані суспільного життя та військові сили позаду (із великою напругою між цими двома елементами) – або ж то буде суперечлива політика між Братством та військовими силами щодо Сінайського регіону – всі ці процеси можуть вилитися у війну через ультра-націоналістичні позиції Братства, які суперечать інтересам національної армії. Перераховані факти свідчать про те, що військовий переворот може трапитися швидше, ніж ми того очікуємо.

За останні місяці в Єгипті відбувалися страхотливі події: систематичні вбивства, викрадення людей, приниження, роздягання, побиття до смерті і знову-таки численні випадки насилля над протестантами. З іншого боку, за відсутності поліції, яка б могла захистити громадян від злочинів і пограбувань, форма «народного правосуддя», схоже, захоплює позиції у суспільстві. Люди, що живуть у нетрях, виражають свою помсту шляхом колективних убивств, спалення живцем, і побиття до смерті бандитів і злодіїв, не кажучи вже про поодинокі напади на поліцейські дільниці.

На сьогодні є потреба в переосмисленні ролі мас в боротьбі за нову суспільну культуру інакомислення – інакомислення на прикладі реакції на комендантську годину, запроваджену режимом Мурсі в Порт-Саїд в січні 2013 року. Громадянська непокоря кинула виклик рішенню режиму, і все місто вийшло на вулиці із масштабними святкуваннями (влаштувалися футбольні турніри тощо). Поки я пишу цю статтю, з початку березня, така непокоря триває практично у всьому місті навіть із більшою підтримкою суспільних мас.

З часу приходу Мурсі до влади, Єгипет переживав період кульмінації вбивств, викрадень і каліцтв революційної опозиції. З того часу публічні вияви насильства в безперервному потоці міських воєн і

зіткнень між поліцією і протестантами більше ніж коли-небудь досягли страшаючих масштабів, причому настільки, що склався жарт, що повалений диктатор Мубарак насправді доброї душі людина в порівнянні з обурливим порушенням прав людини в умовах режиму ісламістів. Мурсі обіймає посаду президента всього вісім місяців, але а цей час було спричинено загибель сотень мучеників з усього Єгипту (через зіткнення у містах Порт-Саїд, Олександрія, Ізмальях, Суец, Рафах, Мансурі, Махалля-аль-Кубра і в інших провінціях, не рахуючи Каїр: зіткнення на площі Тахрір, вулиці Мохаммед Махмуд II 2012 року, і події коло президентського палацу). З 25 січня 2013 53 людини були вбиті в Порт-Саїді.

Сьогодні багато хто ставить питання: чи не були численні інциденти під час правління Мубарака таким самим свідченням жорстокості і тортур з боку поліції? Згадаймо про вбивство Халед Саїд в Олександрії, яке викликало революцію, а також про численні попередні випадки катувань на поліцейських ділянках: чи не з цих причин в січні 2011 року розпочалась революція? Так що ж нвоого відбувається зараз?

Можливо, тепер існує відмінність від режиму Мубарака в тому, що зараз систематичні й повторювані вияви жорстокості, що принижують людську гідність трапляються після революції, яка сама по собі була спрямована на відновлення й захист людської гідності. Такі колективні фізичні знущання проводять режим, який нібито виступає на захист революції. Публічна жорстокість має потужний ефект особливо завдяки ЗМІ, що поширюють інформацію про події. Можливо також, відмінність у тому, що ісламісти, будучи колишнім жертвам режиму Мубарака і захопивши революцію в свої руки, відчайдушно намагаються, як ніколи раніше, підлаштувати всю державу під ідеали Братства шляхом розміщення своїх послідовників на ключових поса-

дах, з довгостроковою метою створити теократичну державу. Тим не менш, вони залишилися в пастці відтворення ідентичного дискурсу, методів та заходів, що провадилися і їхніми мучителями, тобто старого режиму, з тією різницею, що вони повинні бути ще більш жорстокими по відношенню до суспільних мас.

В останні місяці у суспільстві виник колективний подив, якщо не колективний гнів проти мімікрії Братства із його неналежною репутацією, і це створило дуже цікаве кейс-стаді щодо виникнення контрреволюції. Можливо тому кілька єгипетських психіатрів недавно вказали на синдром шизофренії в учасників Братства, які закликають до ісламської моралі і цнотливості у той час, як самі створюють серед громадськості щонайпринизливіші фізичні каліцтва: роздягання чоловіків і жінок, волочіння їх по землі, побиття ногами, вбивства протестувальників. Те, як ісламські ополченці вчиняли мстиву розправу по відношенню до молодого покоління революціонерів у палаці, скалічуючи і піддаючи тортурам молодих чоловіків і жінок, змушує багатьох засумніватися в тому, чи подібні дії відображають садистські нахили ісламістів, чи вони є деякою мірою виверженням колективних розладів, внаслідок того, що авторитарна контркультура формує авторитарні органи управління.

З того часу, як Брати-мусульмани направили свої збройні загони для розправи над мирними демонстрантами у президентському палаці і створили катівні, ми стали свідками появи якісно нового рівня насильства і його публічної демонстрації, покликаної посіяти страх серед протестувальників. Інцидент стався 5 грудня, коли під приводом захисту президента, ополченці почали терор шляхом вбивств. Пряма трансляція ЗМІ була відверто шокуючою, адже в ній в реальному часі показувалися ці розправи. По телебаченню можна було бачити цілеспрямоване і систематичне скалічення протестантів. У цю ніч кілька >>>

Відкритий музей Революції, зображає своїх мучеників у центрі площі Тахрір. Музей був відтворений у президентському палаці в Геліополісі. Тахрір кілька разів потрапляв під поліцейські рейди і Музей зник. Фото Мона Абаза.

ля жорстоких тортур. Ще раз, нація була вражена, почувши, як дванадцятирічна дитина, бідний блукаючий продавець солодкої картоплі в Тахрірі, була вбита двома кулями. Пізніше з'ясувалося, що він був застрелений солдатом, в той час як в засобах масової інформації було оголошено, що він був розстріляний помилково. Тим не менш, в офіційних засобах масової інформації жодним чином не згадали про те, що це була 12-річна знедолена дитина вулиці.

Деякі спостерігачі продовжують нагадувати нам, що ці звірства не є новиною. Насправді, блогер Sandmonkey і Неллі Алі, антропологи, що займаються проблемами безпритульних дітей, висловлюють один і той же аргумент, як би жахливо це не звучало: Єгипет є свідком нічого іншого, як продовження практики режиму Мубарака. Вже протягом певного часу безпритульні діти переживають згвалтуванням, тортурам і систематичним вбивствам, протягом певного часу єгипетські в'язниці є концентраційними таборами. Змінилися лише те, що сьогодні середній клас стикається із цим жахиттям у своєму повсякденному житті. Сліпа жорстокість не щадить більше їхніх синів і дочок. Спостерігаючи події останніх кількох місяців, бачимо, що жертвами режиму в основному стає молоді й красиві представники середнього класу, як би ще раз стверджуючи думку про те, що старіючий, патріархальний, ображений режим приносить у жертву тіла молоді задля свого відчайдушного виживання.

¹ Al-Tahrir, February 16, 2013, p. 9.

² The Egyptian Initiative for Human Rights, February 19, 2013,

<http://eipr.org/pressrelease/2013/02/19/1635>

³ Tadros M. "Signs of Islamist Fascism in Egypt?", December 8, 2012, <http://www.opendemocracy.net/5050/mariz-tadros/signs-of-islamist-fascism-in-egypt>, retrieved February, 14, 2013.

⁴ Al-Tahrir, February, 12, 2013.

⁵ Al-Tahrir, February, 12, 2013.

⁶ Al-Tahrir, February, 14, 2013.

⁷ Salem M. "The Horror", Daily News, February 11, 2013, <http://www.dailynewsegyp.com/2013/02/11/the-horror/>

⁸ Ali N. al-Shuruq, February, 15, 2013.

супутникових каналів поширили зображення озброєних ополченців, що застосовували бойові патрони проти демонстрантів. Канал CBC+2 протягом усієї ночі передав жахливі зображення молодих людей, яких забивали до смерті.

Проте багато хто тоді запитав: що тут нового? Наголошується іще раз: насильство було в країні і за правління Мубарака.

На каналі YouTube були викладені відео-докази, що стрільці влучали не тільки у демонстрантів, а й у випадкових перехожих та, наприклад, тих, хто ніс труну під час похоронної процесії у Порт-Саїді. Катівні, створені ополченцями, також були зафільмовані, і інциденти набули розголосу. Групові згвалтування у Тахрірі, коли 300 чи 400 нападників за останній місяць скоїли злочин проти 20 жінок, є своєрідною тактикою режиму задля відлякування жінок. Щодень відбувається ряд викрадень та знущань над молодими революціонерами, яких потім знаходять майже мертвими. Приблизно так трапилося із молодим Мухаммедом-аль-Гінді, який належав до партії The Egyptian Popular Current і був убитий в цьому місяці, хоча офіційні джерела стверджують, що він загинув в автомобільній катастрофі. Опозиційні ЗМІ, преса та організації із захисту прав людини стверджують, що одним з аспектів змін в якісних масштабах насильства є систематично

організована стратегія змусити покоритися і припинити протестувати тих, хто хоч скільки виявляє опозиційні погляди по відношенню до «Мусульманського Братства». Візьмемо, наприклад, групи злочинців-гвалтівників в Тахрірі, і те, як вони організовано вивчають і витісняють жінок з їхніх груп, роздягають їх, катують, б'ють у піхви ножами, завдаючи нестерпного болю в найінтимніших частинах тіла. Мурсі цілковито проігнорував той факт, що деякі з молодих дівчат в результаті стають просто понівеченими. І такі інциденти повторюються і є ідентичними. І якщо Рада Шури додає масла у вогонь, намагаючись прийняти закон про те, що жінки також повинні нести відповідальність за участь у груповому згвалтуванні тому що, в першу чергу, вони не повинні брати участь в демонстраціях в Тахрірі, це означає одне і тільки одне: що владний режим країни легалізує злочин.

У серії подібних екстремістських подій були вбиті члени Руху 6 квітня і кілька адміністраторів Facebook, а іншим погрожували вбивством. Також катуванням були піддані деякі інакомислячі провідники та працівники Махалль-аль-Кубра. Дітей теж не оминули тортури, в пресі поширилася новина про ув'язнення 114 дітей у в'язниці Тора та ель-Габель-ель-Ахмар. Це був шок – дізнатися з ефіру, що деякі батьки після довгих пошуків не могли впізнати своїх дітей піс-

> Як індійські університети перетворюються на механізми заробітку

(Сатендра Кумар, Делійська Школа Економіки, Делі, Індія)

Оголошення про «Кредентіелінг бізнес» у штаті Уттар-Прадеш.

ня на вищу освіту було знижено, а залучення нових штатних академічних та не-академічних співробітників майже припинено. Надалі я розглядаю питання того, як ця комерціалізація призвела до фактичного знищення державних університетів в Міреті, Уттар-Прадеші, та їх заміни системою приватної освіти, що не відповідає стандартам.

Університет імені Чоді Карана Сінга (CCSU), названий на честь лідера фермерства та колишнього прем'єр-міністра, що походить з цього регіону, був створений в 1966 році. Університет пропонував магістерську та докторську програми з гуманітарних та точних наук. Крім того, з цим університетом були пов'язані близько 55 коледжів з гуманітарних, природничих наук та управління (для випускників та аспірантів). Хоча університет мав неякісне викладання, переповнені аудиторії та нестачу інфраструктури, він все одно виконував чудову роботу з забезпечення освітою в багатьох сферах, людей з різним класовим та кастовим походженням. Утім, все змінилося на початку 2000-х, коли університет, після змін урядової політики, до яких входило скорочення бюджету, почав збір коштів, видаючи сертифікати та інші форми свідоцтв, щоб провадити фінансовані ним самим курси, спочатку на різних факультетах, а згодом і в партнерських коледжах¹.

Ініціатива університету видавати сертифікати приватним особам для запуску професійних курсів спонукала багатьох підприємців відкривати нові коледжі. Скоро ця ініціатива також привернула увагу безробітної освіченої молоді, деякі з яких запустили тренінгові центри. Це також привабило місцевих політиків, які мають доступ до чиновників в університеті та до домінуючого

У всьому світі університети стикаються з подвійним тиском регулювання та комерціалізації; університети в Індії не є винятком. В кінці 1990-х, слідуючи за глобальними тенденціями та вимогами Світового банку, уряд Індії оголосив, що вищі навчальні заклади повинні докладати зусиль для підвищення своїх власних ресурсів за рахунок підвищення плати за навчання, залучення приватних пожертвувань та отримання доходів за консультації та інші послуги. Уряд обґрунтував це рішення як необхідне для полегшення тиску на бюджетні витрати. У квітні 2000 року Рада Прем'єр-Міністра з питань торгівлі та промисловості, організувала комітет, очолюваний Мукешем Амбані і Кумармангаламом Бірла, для того щоб запропонувати реформи в секторі освіти. Комітет вирішив, що освіта є дуже прибутковим ринком, і припустив, що уряд обмежиться початковою освітою, залишаючи вищу освіту в приватному секторі. Два промисловці підготували ґрунт для повної комерціалізації вищої освіти. Наступними роками, бюджетні асигнуван-

політичного класу. Вмить багато однокімнатні коучинг інститутів були перетворені в професійні училища. Тисячі акрів державних земель, скуплених у фермерів за заниженими цінами, було виділено політикам місцевої влади. Ці політики засновували коледжі на благодійних засадах, що допомагало їм винаходити способи для «відмивання» грошей та ухилення від сплати податків під виглядом соціальних витрат². Протягом десятиліття, більш як 350 приватних коледжів були створені в сільських та міських районах Мірета та прилеглих міст. CCSU давав ліцензії цим коледжам на викладання різних курсів з інженерної справи, управління та фармацевтики, та отримання рівня бакалавра в галузі освіти (B.Ed). Дуже мала частка приватних установ зацікавлена у викладанні гуманітарних та соціальних наук, або філософії. В результаті, CCSU перетворився з великого всеохопного державного університету на машину, яка розподіляє сертифікати та ліцензії для заробітку грошей приватними коледжами.

Державне руйнування громадських університетів і поява зростаючого приватного сектора, мало великий негативний вплив на якість освіти та соціальну справедливість. На початку, багато установ були створені та працювали, незважаючи на вказівки, встановлені урядом для відкриття приватних коледжів. Це призвело до появи сотень коледжів та інститутів, що працюють без належної інфраструктури та кваліфікованих педагогів. Сьогодні можна знайти заклади, де студенти зареєстровані на папері, але де не проводяться заняття. Ці коледжі оминають чинні правила, вимагаючи величезних початкових внесків³, які не можуть собі дозволити студенти з нижчих класів.

Для того щоб допомогти студентам з нижчих класів або каст, уряд запропонував стипендій та субсидій для установ, які приймають студентів з Пригноблених Каст (ПК) на професійні курси. Проте, замість того, щоб сприяти соціальній справедливості, це пішло на користь приватним коледжам, які граються цією програмою для власної вигоди. Багато коледжів та інститутів найняли так званих «консультантів» (брокерів), щоб скласти списки ПК студентів, йдучи від дверей до дверей в сільських та міських районах навколо Мірету. Цих студентів попросили записатися на курси професійної підготовки, щоб отримати право на державні субсидії. У багатьох випадках, навіть студенти, яких не цікавили ці курси, були зараховані на папері. Надалі, багато інших студентів були прийняті в декілька коледжів, навіть без їх відома. Якщо в першому випадку студенти виграли від такої угоди, бо отримали дипломи не від-

відуючи заняття, в той час як власники коледжу отримали величезні субсидії; то в іншому випадку, виграли тільки власники коледжів та консультанти, без жодної вигоди для студентів. Таким чином, величезні державні кошти були відмиті в приватний сектор.

Приватні коледжі також стали політичними механізмами для накопичення голосів. Багато політиків створили професійно-технічні училища в сільських та приміських районах. Для багатьох із них, одним із мотивів була купівля дешевих сільськогосподарських земель в сільській місцевості. Ці політики постулювали себе благодійниками, які не тільки допомагають людям зі своєї касті, а й людям з інших каст і класів по всій сільській місцевості, де навчальних закладів, як і раніше замало. Приватні коледжі стали інструментом для встановлення покровительства над бідними батьками, які не можуть дозволити собі величезні початкові внески, та над освіченою молоддю в пошуках роботи. Під час виборів ці батьки і молоді люди агітують та голосують за своїх покровителів.

Насправді, державні ресурси були використані для фінансування розширення приватного сектора в Індії. Мало того, що ця приватизація створила багатий клас власників коледжів, які належать до верхніх та середніх каст, вона також посилює нерівність у доступі до вищої освіти. Велика частина випускників приватних коледжів в кінцевому рахунку йдуть на додаткові курси для підвищення своєї кваліфікації, або вони влаштовуються на роботу за дуже низьку зарплатню. ПК і бідні студенти опиняються в плутанині в лабіринті приватних коледжів. Таким чином, результатом є відтворення класу і касті, та справжня інструменталізація знань. Я вивчала це явище тільки в Міреті та Західній Уттар-Прадеш, але я припускаю, що приватизація державної освіти в інших регіонах Індії, має аналогічні наслідки, якщо державне регулювання може бути обійдене хабарами або іншими формами корупції. Це нагадує загальноосвітову тенденцію передачі суспільного блага в руки приватних гравців, при чому із потуранням або заохоченням від держави. ■

1 На фінансованих самим університетом курсах студент мав платити більше, ніж зазвичай, але інфраструктура, як-от приміщення, викладачі, бібліотека, була надана університетом. Коротше кажучи, уряд надавав державні ресурси для заснування приватної освіти.

2 Освітня установа діє під видом надання соціальних послуг. Це вважається неприбутковою діяльністю та не обкладається податками.

3 Початковий внесок є неофіційною платою, часто необхідною для зарахування в установи вищої освіти в Індії.

> Німецькі соціологи бойкотують

Академічний рейтинг

Клаус Дьорре, Стефан Лессеніч та Інго Сінге, Університет Фрідріха Шиллера, Єна, Німеччина

Магістрант Йоанна Ситтель, Університет імені Фрідріха Шиллера в Єні, приєднується до багатьох інших німецьких соціологів в національному академічному бойкоті системи академічного рейтингування.

Університети та інституції вищої освіти всьому світі знаходяться під впливом структурних змін, спрямованих принципами підприємницького університету. Введення принципів Нового Державного Управління означає, що управління університетами все більш нагадує управління приватними підприємствами. Ресурси розподіляються відповідно до якості виконаної роботи та спільних цілей. Академічний капіталізм досяг Німеччини, і його основними інструментами є ретинги університетських кафедр і порівняльні таблиці. Зворотньою стороною медалі є зміщення фокусу академічної роботи в бік кількісних показників ефективності (фінансування наукових досліджень, кількість докторів наук і випускників) та нехтування якісними критеріями. Як форма, так і зміст, академічної роботи докорінно змінилися. Викладанню та дослідженням все частіше перешкоджають адміністративні обов'язки. Процедура оцінювання властива логіка постійного збільшення масштабів («все більше і більше: ніколи не буде достатньо»), що призводить до інтенсифікації роботи, стресу та перевантаження серед всіх груп працівників академічної сфери. Негативний вплив на якість наукових досліджень та викладання все частіше дають про себе знати.

У зв'язку з цим, Німецька Соціологічна Асоціація (НСА) вирішила виступити проти академічного капіталізму, з 2013-го року бойкотуючи рейтинги ЦВО (Центр Розвитку Вищої Освіти), які, безумовно, є найвпливовішими рейтингами в німецькомовному світі. Якість викладання та досліджень, репутація вчених, наукова інфраструктура і міжнародна «видимість» є одними з критеріїв оцінки факультетів університету. З цієї метою,

>>

дані (наприклад, про фінансування третіми особами) отримують від адміністрації університету, проводяться опитування студентів та консультації з деякими професорами. Результати, які публікують разом з поважним щотижневиком *Die Zeit*, дійсно є дуже важливою точкою контролю для адміністрації університету, а також для наукової бюрократії.

НСА нещодавно закликала кафедри, викладачів і студентів не брати участі в оцінюванні ЦВО. Ініціатива була вперше прийнята Інститутом Соціології в Університеті Фрідріха Шиллера в Єні. Після отримання одного з найвищих рейтингів в порівняльній таблиці, кафедра соціології використала свою вищу позицію, щоб публічно заявити про свою неучасть. Ця заява була зроблена незабаром після того, як результати рейтингу за 2011 рік були опубліковані. Рішення кафедри виглядало так:

«В новому рейтингу ЦВО за 2011/12 рік, опублікованій в *Die Zeit*, Інститут Соціології при Університеті Фрідріха Шиллера зайняв найвищі позиції. Ми задоволені цим виразом визнання нашої роботи. Тим не менш, ми надзвичайно скептично налаштовані щодо самого інструменту рейтингу університетів як такого. Ми вважаємо, що інформаційна цінність рейтингу ЦВО є низькою, що зумовлено тим, що велика кількість інститутів були оцінені на основі неповних даних. У першу чергу, складання рейтингу університетів слугує інструментом створення культури змагання в академічних колах. Він систематично називає переможців і переможених, але не сприяє поліпшенню якості наукової роботи. Тому, Інститут Соціології не планує брати участь у наступному раунді цього кон-

курсу. Як вже було зазначено, ми будемо консультиватися з управлінням та радою ЦВО, з метою вироблення спільної стратегії дисципліни. З цієї нагоди, має бути взаємний обмін ідей щодо правильних інструментів, для забезпечення наукової якості та способів, щоб надати студентам інформацію про різні соціологічні програми в німецьких університетах».

До бойкоту, широко висвітленого в пресі, тим часом приєдналася НСА і більшість кафедр соціології в Німеччині. Його також підтримують й інші напрями навчання. Історики, дослідники англійської літератури, хіміки, педагоги, і політологи вирішили поки що не брати участь у рейтингу ЦВО.

Бойкот не отримав односторонньої підтримки з боку керівництва університетів. А НСА ясно дала зрозуміти, що не відмовиться від атестації роботи в принцип. Управління НСА таким чином вирішило в жовтні 2012 року створити альтернативну систему виключно описової інформації для студентів. Він також ухвалив рішення створити робочу групу під назвою «Комітет з оцінювання», який повинен обговорити альтернативні шляхи створення валідних механізмів оцінки. Бойкот ввійде в «гарячу фазу» в літній четверті 2013-го року. Найближчі місяці покажуть, чи підтримує бойкот достатня кількість студентів та вчених. На разі, результат є невизначеним, але соціологи з Єні, та й усієї Німеччини, звертаються до міжнародної наукової спільноти із закликом послідувати їхньому прикладу і бойкотувати рейтинги.

Для отримання додаткової інформації звертайтеся: www.soziologie.de/che ■

> Kidnappable: про нормалізацію Насильства в міській Мексиці

Ана Вільярреал, Університет Каліфорнії, Берклі, США

Малюнок Ана Вільярреал на основі останнього Facebook-профілю 31-річного власника бізнесу і зятого мисливця, викраденого зі свого офісу в 2012 році. Хоча його сім'я зробила серію виплат для викупу, його було знайдено застреленим на сусідньому шосе за тиждень. Побоюючись подібної долі, численні власники бізнесу у Монтерреї вирішили контролювати його діяльність здалеку, перемістивши офіси ближче до свого житла або власне додому.

Кароліна відвела свою семирічну дочку подивитись мультфільм «Рапунцель» у кінотеатрі і глибоко пошкодувала про це. Багато місяців потому маленька Маріана продовжувала боятись, що хтось забереється до неї вікном, щоби вкрати її. «Я відчуваю, що там є погані люди», говорила вона матері, котра виклала мені цю історію під час інтерв'ю зі мною за кавою на балконі будинку в заможному муніципалітеті Монтерреї, у Мексиці. «Так, але тобі не треба про це хвилюватись», - згадує вона свою постійну відповідь, - «По-перше, це не замок. По-друге, у тебе немає магії волосся. По-третє, в ті дні у них не було воріт, сигналізації, і її батьки спали далеко, а ми спимо поруч з тобою». Знадобилося багато уяви і зусиль, щоб заспокоїти Маріану і переконати, що вона у безпеці в школі, школі, спортивному залі, зі своїми кухинами. «Чортів Дісней», - лютиться Кароліна, - «Навіщо вони знімають кіно, в якому викрадають дітей?»

Фільм став тригером страху, що його відчуває чимало мексиканців: страх стати жертвою викрадення. Жертвами злочинів із викрадення людей і

>>

дітей (kidnapping) раніше були винятково представники вищого соціального класу, проте на даний час цей вид злочину поширився і становить загрозу незалежно від класової належності особи в таких містах як Монтеррей, промисловий центр із 4.5 мільйонами жителів, розташований на північному сході Мексики. Раніше відомий хвальними відгуками про свій підприємницький дух, Монтеррей тепер фігурує в заголовках усіх світових новин як місце жакливого насильства через наркотики. Фотографії підвішених тіл та описи звалищ обезголовлених трупів, знайдених біля місцевих швидкісних трас облетіли світові медіа не всіма мовами. Проте злочини, пов'язані з наркотиками, суттєво погіршують ситуацію з іншими формами злочинів, так само згубними для місцевого населення, але не настільки є привабливими для преси як основа новинних заголовків.

За даними недавнього дослідження, проведеного інтелектуальним стратегічним центром у Мехіко, викрадення – вид злочину, що має найвищий вплив на відчуття громадянами безпеки/небезпеки свого життя; навіть більший вплив, ніж вбивства, пов'язані з організованою злочинністю (CIDAC, 2012). Офіційна кримінальна статистика щодо викрадень людей ненадійна, тому що жертви та їхні родини не є схильні повідомляти про відповідні ситуації, через низьку довіру до органів поліції та органів правосуддя, не кажучи вже про прямі погрози від викрадачів. Тим не менше, ретельний перегляд наявної кримінальної статистики і дослідження віктимізації показує тенденції до зростання рівня викрадень людей, і в Мексиці і в штаті Нуево-Леон, де знаходиться Монтеррей (México Evalúa, 2011). Тут я розглядаю один показник того, як викрадення було нормалізовано у міській Мексиці, – рухаючись від поточної польової роботи до шляхів огляду того, як підвищення рівня злочинності змінює щоденне життя у Монтерреї.

Власне кажучи, нормалізація насильства відбувається із входженням відповідної тематики до сфери спільного тезаурусу мови повсякдення, у мову і повсякденні практики. На рівні мови, протягом останніх двох місяців я фіксую лінгвістичні новоутворення, що постали в середовищі принаймні

вищого та середнього класу у відповідь на зростання кількості викрадень людей. Люди починають диференціювати себе в залежності від того, чи є вони «secuestrable», тобто «потенційно придатні бути викраденими» («kidnappable»). Уперше мені довелося почути цей термін у п'ятницю, 25 січня 2013, від Лусії, 43-річної жінки з вищого класу, яка вирішили відкласти в бік страхи і побоювання як свої сім'ї, так і свої власні та відвідати їх сільський будинок, розташований у околиці міста. Сільський будинок, двоповерховий замиський будинок із великим басейном, в оточенні десятків апельсинових дерев, який охороняється садівником і його родиною, не відвідувався більш як півтора роки, – через кримінальну та військову активність на цій території. Вже потому як ми добрались туди, вона, поки п'є пиво та загорає на сонці, розказує: «Моя сім'я вважає, що я не повинна бути тут, тому що я належу до людей, котрі є потенційно придатними для викрадення (I am kidnappable). Будь-хто з нас може потрапити під перехресний вогонь, це вже траплялось зі мною». І додає: «Але не це турбує мене під час перебування тут, а те, що тут людина опиняється настільки ізольована, що можете бути викрадені просто тому, що є потенційно привабливі для викрадення, і за вас можна просити грошовий викуп».

Вдруге цей термін довелося чути від Сантьяго, 28-річного чоловіка, що живе у частині міста, в якій зазвичай селиться середній клас. Під час нашого інтерв'ю у вівторок, 26 лютого 2013, він пояснив: «Я знаю, що я не є потенційно придатним до викрадення (I know I am not kidnappable), мій дохід становить близько 17 000 песо на місяць, це достатньо для мене, але скільки я можу мати на банківському рахунку? Якби мій дохід складав 100 чи 200 000, то я відчував би себе придатним до викрадення («kidnappable»). Моя машина – Кавальєр 2002». Заувага щодо машини тут вирішальна: багато жителів Монтеррей змінили свої автомобілі, це частина нового способу життя. Так, один чоловік продав БМВ одному з друзів Сантьяго, і через це останній хвилюється за нього; друг твердить, що це задешево придбана стара БМВ, але Сантьяго йому зауважує, що викрада-

чі не знатимуть цього. «Вони можуть викрасти тебе. І як ти платитимеш?». Як бачимо, розмови ведуться не лише про реальну перспективу «бути викраденим», але й про те, як не виглядати або не стати «придатним до викрадення».

У цьому контексті, нормалізацію насильства можна вбачати в тому, як дієслово secuestrar (викрасти людину [to kidnap]) стає прикметником. Високий рівень викрадень конструює нову форму соціальної класифікації у відношенні з відповідним злочиним, ділить населення на дві групи: ті, хто вважають себе загроженими потенційним викраденням, і ті, хто себе такими не вважають. Бути «придатним до викрадення» («kidnappable») в цьому контексті – невід'ємна характеристика особистості, здатна детермінувати практики споживання, життєві плани, вибір роботи, навіть стратегії користування транспортом, що я наразі і документую.

«Вони не повинні знати, що ці речі відбуваються,» – говорить Кароліна при завершенні інтерв'ю, маючи на увазі своїх дітей, – «Я все ще хочу захистити їх від цього, зберегти захисну плівку, зберегти їхнє дитинство». Кароліна каже, що не вважає себе «придатною до викрадення», але вона достатньо обережна у цьому відношенні і намагається не залишити багатий муніципалітет, у якому живе. Вона більше не носить свій годинник від Картьє, не водить помітний на загальному тлі автомобіль, не читає газети і не дивиться новини по телевізору, майже не виходить з дому ввечері, звузила своє коло спілкування до шкільних друзів та сім'ї. Вона свідомо цих змін, чітко їх артикулює і, виглядає, розуміє, що побудова безпечного простору для Маріани означає конструювання такого самого простору і для себе. Тим не менш, в кінці нашого інтерв'ю, мимохідь вона додає: «Дивуюсь, як людям вдається жити в зонах бойових дій. Як вони це роблять? Як опановують свою тривогу? Це має бути жакливо».

Посилання

CIDAC (2012) 8 Delitos Primero. Índice Delictivo. Centro Integral para el Desarrollo, A.C.
México Evalúa (2012) Indicadores de víctimas visibles e invisibles de homicidios.

> Соціальна Фрагментація серед мексиканської молоді

Гонсало А. Сагараві, Центр досліджень та вищих досліджень у галузі соціальної антропології (CIESAS), Мексика

Нерівність здається ендемічною для Мексики. Після десяти років помірного економічного зростання та покращення деяких соціальних показників, країна продовжує демонструвати дуже високий рівень соціальної нерівності. Загальний рівень освіти зріс, страхове покриття деяких основних медичних послуг розширилось, програми доступу до готівкових трансфертів на кшталт «Oportunidades» тепер доступні більше як 5 млн. домогосподарств (це майже п'ята частина всього населення країни). Проте, внесок цих програм до боротьби з бідністю – досить скромний і дуже суперечливий за наслідками.

Тим не менше, навіть попри всі ці показники прогресу в досягненні міжнародних цілей людського добробуту, ми можемо бачити, що нерівність зберігається. У контексті суперечливих тенденцій постає нова модель «нерівної включеності/інклюдії» («unequal inclusion»). Привілеї та депривація існують поряд, ігноруючи одне одне, і навіть мовчки погоджуючись одне з одним. Нерівність якісно різко зрушилась у напрямку фрагментації соціальної структури через простори інклюдії, які не тільки нерівні, але і соціально та культурно віддалені.

Цей процес фрагментації стає очевидним, коли ми розглядаємо перехід до дорослого життя. Дитинство і юність представляють ключові стадії життєвого циклу. З одного боку, можливості та обмеження на даному етапі визначають можливості та умови для майбутнього благополуччя. З іншого боку, це критичні періоди в плані соціалізації та суб'єктивації, які визначатимуть, як особа інтегрується в соціальні та культурні простори, в дорослому житті. Література з цієї теми пропонує ряд важливих висновків щодо структурної нерівності і механізмів, за допомогою яких вона твориться, але ми досить мало знаємо про те, як нерівність призводить до процесу соціальної фрагментації. Перехід до зрілості і досвід молоді ідеально підходять для вивчення процесів теорій соціальної фрагментації і в структурному і в соціокультурному аспектах.

**“Можливість
зустрічі у класі
практично
нульова”**

Доступ до освіти у Мексиці суттєво зріс в останні кілька десятиліть. Між 1990 і 2010 базова освіта (доступна з 9 років) стала загальнопоширеним явищем, а у людей віком 25-29 років середня кількість років освіти збільшилася з 7,9 до 10,2. До всього, відбулось кілька конституційних реформ, зокрема й недавніх – у 2011 році, що розширили можливості забезпечення обов'язкової освіти, у віці до дванадцяти років. Але, в той самий час, система освіти пережила глибоку фрагментацію. Так, привілейовані діти і молодь навчаються у одних і тих самих приватних школах, мають більші та ліпші ресурси для навчання в школі та вдома, здобувають освіту вищої якості та більш різноманітну. Діти й молодь із бідніших верств також відвідують соціально гомогенні школи, але останні мають гірші інфраструктуру та педагогічні ресурси, необхідні для підтримки студентів, що походять із родин з низьким соціальним і культурним капіталом. Результатом є суттєві відмінності рівнів освітніх досягнень; наприклад, у 2006 році не змогли скласти іспит PISA (Programme for International Student Assessment, оцінка успішності учнів у математиці, природничих науках, читанні) тільки 25% учнів з тих, що відносяться до найвищого квартилю за

Соціоекономічним та Культуральним індексами, натомість серед учнів із другого квартилю не склали цей тест 56%, і серед учнів із першого/найнижчого квартилю – 71% не пройшли тест.

Наслідками фрагментації є не тільки диференціація освітніх досягнень; її вплив поширюється і на шкільний досвід і на значення освіти. Для привілейованих дітей та молоді школа – досвід всеохопний і закритий. Значна частина їх життя проходить у школі та організована школою, яка стає найважливішим простором соціалізації, визначення ідентичності, а також конструювання культурного капіталу. Гомогенність і соціальні мережі, побудовані в школах, поширюються на інші простори і зберігаються з раннього дитинства до зрілого віку. Школа для них - єдино можливий шлях переходу до дорослого життя, і їхні освітні траєкторії - безперервні та лінійні. Тим часом, для дітей і молодих людей з бідніших верств, школа - обмежений у часі досвід, за необхідністю поєднаний із іншими видами діяльності та обов'язків. Водночас, це досвід більш відкритий для впливу з боку інших інтересів і зовнішніх умов. Відповідно, освітні траєкторії цих дітей у школі, як правило, дискретні, перервні, для них школа поступово втрачає значення, у зіставленні з іншими можливими шляхами розвитку, переходами та інтеграцією в інші соціальні простори.

Соціальна фрагментація на рівні освіти корелює з кореляцією на рівні міського простору. У Мексиці, як і в інших країнах регіону, великі міста переживають процес збільшення сегрегації житлових районів. У випадку Мексики, наприклад, із розширенням і віддаленням меж бідної периферії, привілейовані класи зосереджуються у відособлених окремих районах, як закриті й малодоступні громади. Відмежованість та ізоляції характерні не тільки для еліти; стимульовані небезпечністю та застрашеністю міського життя, вони

поширені й у середовищі середнього класу, і навіть серед представників нижчого класу, котрі прагнуть висхідної мобільності.

Соціально-просторова фрагментація виходить за межі житлової сегрегації і поширюється на досвід міського життя та соціалізації дітей і молоді. Житло, школи, магазини та розважальні центри функціонують як соціально-просторові вузли, які детермінують досвід життя у місті: вони складають первинні просторові орієнтири і центри, навколо яких зосереджено соціальні відносини. Наслідком цього процесу є формування партикулярних просторів соціальної нерівності: молодь бідна і молодь привілейована перебувають у відокремлених анклавах міського простору, вони мають власні неординарні просторові габітуси.

Для кожної групи визначення критеріїв нормальності міського життя, або досвіду життя у місті, конструюється у контекстах значної соціальної диференціації - характеристики доступного транспорту, житла, вулиць, озелених зон відпочинку, торгових центрів, і навіть способи дій, вдягання та мова суттєво різняться. Це відноситься не тільки до різних і нерівних міст, але й просторів у межах одного міста, котрі є взаємовиключними і не перетинаються один із одним.

Навіть коли масштаби сегрегації зменшуються, рисою міського соціального життя залишається уникання «іншого», соціальна гомогенність зіткнень та інтеракцій. Привілейована молодь «відступила» з простору відкритих громадських місць: живе в закритих кондомініумах; навчається в приватних університетах; відвідує ексклюзивні торгові центри й ресторани; користується приватними автомобілями. З двадцяти молодих людей, у яких я брав інтерв'ю в двох приватних університетах, тільки троє не мали власних

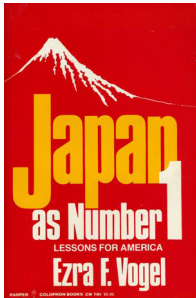
авто; натомість, з 19 опитаних у двох державних університетах, автомобілю не мав жоден, 90% з них користуються громадським транспортом більше трьох днів на тиждень. І навпаки, серед привілейованих молодих людей тільки 15% (ті троє, що не володіли авто) мали досвід користування громадським транспортом.

«Відступ» з громадського простору характерний не тільки для еліти. Нові напів-громадські простори, закриті, з різним рівнем особистої безпеки, постали також і для інших соціальних класів. А відкритий для доступу громадський простір – заповнений переважно людьми з нижчих, «народних», верств. Можливість міжкласових перетинів та набуття спільного соціального досвіду практично дорівнює нулю. Більше того, за межами міста молоді люди можуть бачити переважно порожні простори або закриті для доступу зони. У взаємодії з незнайомцями, коли це неминуче, домінує взаємна стигматизація, або дотримання контрольованих ієрархічних відносин.

Відповідна соціальна фрагментація має два наслідки. По-перше, це можливість того, що на тлі соціальних показників, які демонструють розвиток і прогрес, утверджується соціально схвалювана модель «нерівної соціальної інклюзії». По-друге, формування взаємно дискантних і взаємовиключних соціальних і культурних просторів може призвести до ослаблення колективної відповідальності та визнання і розуміння інших. Соціальна фрагментація може приховувати нерівність і, водночас, підживити соціальну солідарність. ■

> Соціальна нерівність у сучасній Японії

Савако Ширахаз, Університет Токіо, член Місцевого комітету з організації Всесвітнього конгресу МСА - 2014 у Йокогамі, Японія

Робота гарвардського соціолога та фахівця із Східної Азії Езра Фогель «Японія як номер один: уроки для Америки», опублікована в 1979 році, стала бестселером в Японії.

У повоєнній Японії дебати про соціальну нерівність були відроджені в особливий спосіб, так що розмитий класовий поділ і японська унікальність дивним чином виявились зближені один з одним. Японія була першою успішно індустріалізованою країною Азії. Період швидкого економічного зростання, що почався в 1950-х роках, трансформував структуру промисловості країни і зробив Японію провідною економічною державою. Особливого значення набула книга американського соціолога Езри Фогеля «Японія як номер один» (1976), який схвально оцінив багато які з японських інституцій і потішив чимало японських читачів, апелюючи до їх почуття вишості. В економічному вимірі, принаймні, Японія може високо тримати голову. Дискусії щодо національного характеру набули хвалькуватого тону: це було саме тому, що це була Японія, саме тому, що ми були японці, ми змогли досягти безпрецедентного економічного зростання. Через приписування особливим японським рисам ролі важливих каузальних чинників, відмінності від інших країн стали перебільшувати як абсолютні й категоричні.

У період від 1970-х і до 1980-тих поняття «суспільства всезагального середнього класу» стало модним концеп-

том. Незважаючи на деяке зниження темпів зростання, середні доходи продовжували рости; більшість населення могла собі дозволити мати побутові електроприлади й автомобілі. У порівняльному дослідженні розподілу доходів в 1976 році Організація економічного співробітництва і розвитку (Organization for Economic Co-operation and Development, OECD) віднесла Японію до найбільш егалітарних країн (Sawyer, 1976). Це було сприйнято як ще одне свідчення японської «винятковості», і стало додатковим поштовхом до дальшого означення Японії як гомогенного суспільства всезагального середнього класу. Такі упевнені за тоном означення Японії як рівноправного суспільства почали поступово зникати у період з кінця 1980-х до 1990-х років, на тлі зростаючих сумнівів щодо дійсно прямих ступеню соціальної рівності.

Японія вступила в період затяжної економічної рецесії після краху «економіки мильної бульбашки» на початку 1990-х років. Рівень безробіття, особливо серед п'ятнадцяти-дев'ятнадцятирічних, у більшості - випускників шкіл, різко зросло з 6.6 відсотка у 1990 році до 12.8 відсотка у 2002 році. Що ще важливіше, традиційна японська система зайнятості, особливістю якої було підвищення за старшинством та пожиттєва зайнятість, більше не становила гарантоване майбутнє. Однією з основних рушійних сил, які сприяли високому темпу економічного зростання в 1950-х і 1960-х рр., було сприятливе економічне середовище, в якому компанії могли дозволити собі підготовку новоприйнятих - відразу після завершення освітніх закладів - молодих працівників, а також забезпечити їм та їхнім сім'ям з задовільний рівень існування. Система просування за старшинством забезпечувала робітникам молодого та середнього віку безпечне майбутнє, такою мірою, що вони могли планувати своє майбутнє на основі гарантій зайня-

тості. Тим не менш, у даний час, майже половина осіб віком від п'ятнадцяти до двадцяти чотирьох років, які не навчаються в школі, посідають нестандартні робочі місця і, отже, неспроможні мати економічно самостійне життя.

З одного боку, молоді чоловіки стверджують свою неготовність вступати в шлюби через відсутність економічної забезпеченості, що не дозволяє їм підтримувати свою сім'ю. З іншого боку, однак, молоді жінки стверджують, що їх небажання одружуватись і народжувати дітей обумовлюється, перш за все, страхом втратити свою свободу. Очевидно, гендерна нерівність, яка глибоко вкорінена в системі сім'ї, робить вагомий внесок у збереження соціальної нерівності в сучасній Японії. Сім'я є одним з найважливіших японських соціальних інститутів і відіграє важливу роль у підтриманні базового рівня забезпеченості. Наявність сім'ї означає можливість покладатись на її підтримку і зменшення соціально-економічних складнощів. Дійсно, наприклад, матері-одиначки без допомоги сім'ї та літні самотні вдови стикаються з високим ризиком переживання економічних труднощів.

Гендер і генерація є ключовими факторами структурування класової нерівності в Японії, але відповідних досліджень нерівностей з макросоціальної перспективи було досить мало, хоча вони дуже важливі при розгляді різних соціальних і суспільних питань. Дійсно, можна стверджувати, що всі індустріальні суспільства стикаються з соціальними проблемами, котрі необхідно обговорювати в рамках соціальної нерівності, у рамках, які висвітлюють як відмінності, так і подібності між країнами. ■

Посилання
Sawyer, M. (1976) "Income Distribution in OECD Countries" *OECD Employment Outlook*.
Vogel, E. (1979) *Japan as Number One*. Cambridge: Harvard University Press.

> Хайку: Краса в простоті

Коїчі Хасегава, Університет Тохоку, Сендай, голова місцевого організаційного комітету Всесвітнього соціологічного конгресу МСА-2014 в Йокогамі, Японія

Статуй Мацуо Басьо вздовж вулиці в Хігашин Сіті, префектура Ямагата, яка входила до його маршруту від Хірезумі, де він написав свій знаменитий хайку про тлінність людської слави. Фото Коїчі Хасегава.

“**Х**айку» – це найкоротша форма вірша у світі. Спочатку воно було частиною традиційної японської культури; однак сьогодні ним насолоджуються і в інших культурах та мовах. Традиційне хайку містить 17 або менше складів, три рядки по 5-7-5 складів; при чому одне слово або фраза мають символізувати пору року. Ці два правила – єдині обмеження у написанні хайку. Історія хайку сягає часів майстра поезії, Мацуо Басьо (1644-1694), який був також завзятим мандрівником. З тих пір хайку набуло надзвичайної популярності у повсякденному житті Японії. Основні японські газети друкують відомі хайку з короткими поясненнями до них кожного дня, щотижня читачі вибирають найкращі з них, а з цих хайку регулярно відбирають кращі високоякісні хайку (від 40 до 50), які оцінюються чотирма або п'ятьма суддями. Поети, що пишуть хайку, збираються на вихідних у громадських центрах в Японії для того, щоб обмінятися своїми творами та покращити свої поетичні таланти. Японія наразі має мільйони поетів хайку та захоплених шанувальників.

Що найважливіше для хайку – це простота, принцип, який процес написання хайку поділяє з японським дзен-буддизмом, чайними церемоніями та японською кухнею. Простота – важлива цінність, представлена у японській культурі та красі життя. Традиційне японське мистецтво, наприклад, залишає величезний простір на малюнках, уникає використання занадто великої кількості кольорів, ліній та виразності. Таким чином, мистецтво запрошує вас активно інтерпретувати цей найбільш спрощений та інтуїтивний акт спілкування. Подібним чином хайку

утримується від багатослів'я та зайвих фраз; таким чином, вважається важливим залишити витончені приховані натяки хайку інтерпретації читача. Ця форма вірша зосереджується тільки на одній або двох фразах. У цілому, хайку представляє красу простоти.

Дозвольте мені представити вам, мої друзі-соціологи з усього світу, найвідоміше хайку, написане Басьо Мацуо, засновником хайку з XVII століття. Дональд Кін, спеціаліст з японської літератури, почесний професор Колумбійського університету, перекладає хайку Басьо таким чином¹:

О, літні трави
Хоробрих воїнів сні
У вас вбачаю.

Басьо написав цей вірш у 1689 році, коли відвідав Хірайзумі, наразі префектура Івате в Японії, і побував на місці відомого бою XII століття. Кожного року літні трави проростають, сильні та високі, на зруйнованому полі бою; таке поле представляє вічну силу та коловорот природи. З іншого боку, чого прагнули воїни – це лише миттєві надії та мрії. В цих трьох рядках Басьо яскраво протиставляє вічно циклічну і потужну природу недовгій політичній владі конкретного моменту. Таким чином, хайку повною мірою використовує потенціал таких технік як метафори, контрасти, символи; тим не менш, дані методи самі по собі не повинні бути нав'язливими. Виявлення строго природного – характерна риса висловів хайку.

Природа здавна була основним центром життя в Японії. Чотири чітко розділені пори року змусили людей плекати власну чутливість до кожного сезону та їхніх змін. Наприклад, скільки слів та виразів слова «дощ» в японській

ви знаєте? Звичайний словник японської містить більше ніж 160 іменників, пов'язаних із дощем, такі як «шовковистий дощ» і «квіткові краплі дощу», які позначають квітки вишні, щойно вона повністю розквітла. Японська культура пропонує уточнені висловлення для дощу та інших сезонних термінів. Такий делікатний культурний характер приваблює багатьох пристрасних шанувальників хайку в Японії та по всьому світі. Я сам – ентузіаст, який любить писати від десяти до двадцяти віршів хайку на місяць. На додачу до моєї кар'єри як соціолога, я також видав збірку моїх власних хайку під назвою «*Ryoku-U*» (Дощі пори зеленого листя). Моє натхнення, як екосоціолога, надходить із природних проблем, подій та питань, навіть стихійних лих. Створення хайку – це як фотографування однієї миті нашого досвіду – життя, суспільства та природи – моментальний знімок фотокамерою

Я хотів би завершити цю статтю іншим хайку про дощ Басьо Мацуо, записане у храмі Тюсондзі, Хараїдзумі, Японія²:

Весняні дощі
Помилували тебе,
Золоте сяйво?

Хіраїдзумі, де Басьо Мацуо висловив один момент свого життя у «літніх травах», зараз є частиною всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО (<http://whc.unesco.org/en/list/1277>). Храм знаходиться у трьох годинах їзди від Йокогами, де у 2014 році відбудеться Всесвітній соціологічний конгрес. Хайку та соціологія мають багато спільного; вони аналізують, критикують та записують наш життєвий досвід у суспільстві та природі. ■

1 Японською: Natsukusa ya/ Tsuwamono domo ga/ Yume no ato
2 Samidare no/ Furinokoshite ya/ Hikaridou.

> Зустріч Виконавчого комітету в м. Більбао, 10-16 травня 2013 року

Майкл Буравой, Каліфорнійський університет в Берклі, та президент МСА

The Executive Committee of the ISA, meeting in Bilbao, take a tour of the city.

Члени Виконавчого комітету МСА з'їхалися на п'ять днів до Більбао, в Університет Basque Country, на свою щорічну зустріч, яка відбувалась при підтримці господаря професора Бенжаміна Теджеріні, члена комітету та його колег з Департаменту соціології. Два дні нашої зустрічі співпали з сенсаційною міжнародною конференцією «Після кризи: соціологія постає перед новими формами ризику, невпевненості та прекаритету», яка спиралась на членів виконавчого комітету та зовнішніх членів програмного комітету.

П'ятиденний «марафон» розпочався з окремих засідань Програмного комітету Конгресу в Йокогамі в 2014 році, під головуванням В.П. Ракель Соса Елізага, комітету з публікацій під головуванням В.П. Дженніфер Платт, Комітету фінансів і членства, під головуванням віце-президента Роберта Ван Крикена, Координаційний комітет з досліджень під головуванням В.П. Маргарет Авраам, і Комітету по зв'язках Національної асоціації (NALC) під головуванням В.П. Тіна Уйс. Тези їх доповідей можна знайти нижче.

Виконавчий комітет в повному складі провів зустріч протягом двох днів в кінці тижня. Цей

рік став успішним для проекту PhD Lab в Тайпеї, пройшов захопливий Форум МСА в м. Буенос Айрес, до наближення йде підготовка до Конгресу в Йокогамі в 2014 році. Я доповідав про поїздки на різні континенти та про просування вперед проектів Цифрові світи МСА (Глобальний Діалог, Університети в кризі, Публічна соціологія в реальному часі, Подорожі через соціологію та сайт Професійний розвиток)

ВК з приємністю повідомив, що місцем проведення Конгресу 2018 року буде Торонто. Одним з нагальних завдань стало вирішення питання про те, де має відбутися Світовий конгрес МСА в 2016 році. Було отримано три прекрасні заявки від Будапешту, Копенгагену та Відня. Ми обрали з них дві – Будапешт та Відень, а остаточне рішення буде прийняте після візиту в обидва міста.

Також були прийняті наступні рішення:

- Було взято до уваги пропозицію реструктуризації МСА таким чином, щоб ввести до складу ВК членів програмного комітету. Цей комітет очолить президент, тому позиція віце-президента стає неактуальною. Ця пропозиція подана до Асамблеї рад для електронного голосування.

- Встановлені рамки для публічних заяв МСА щодо захисту прав соціологів, що зазнали переслідувань.
- Розроблена політика по доступу людей з обмеженими фізичними можливостями до заходів МСА.
- Створено комітет по залученню зовнішніх ресурсів для проекти МСА
- Заснована нова премія МСА «За досягнення в науці та практиці»

> **Маргарет Авраам, віце-президент з досліджень**

Координаційний комітет по дослідженнях (РСЗ) провів в Більбао продуктивну зустріч. Я відвітувалася про успіхи Другого Форуму соціології МСА в Буенос-Айресі (31 липня по 4 серпня 2012), який зібрав 3592 учасників з 84 країн світу, які взяли участь у більш ніж 650 сесій. Простір соціальної справедливості і демократизації мав великий успіх і у нас є плани щодо його вдосконалення.

Підкомітет з перегляду статуту повідомив про дослідницькі комітети (РЦ), робочі та тематичні групи (РГ і ТГ), які переглянули свої статuti, і перерахував РЦ, які повинні завершити цей процес до майбутніх виборів. РСЗ розглянув звіти про виділення грантів в 2011 і 2012 роках і затвердив асигнування на 2013 рік. Підкомітет Премії повідомив про пропозицію присудження нагороди від RC37 (Соціологія мистецтва), яку було підтримано. Запит Тематичної групи 05 (Візуальна соціологія) про підвищення її статусу як Робочої групи був затверджений. Пропозиція про нову Тематичну групу з соціології та соціальної роботи була ретельно розглянута, але в підсумку відхилено через перетин її діяльності з існуючими РГ.

РСЗ обговорив підготовку до Світового конгресу соціології в Йокогамі в 2014 році, включаючи:

- Прогрес Confex в підвищенні якості онлайн-ової системи на основі думки Другого форуму МСА та програмними координаторами.
- Вибір десяти об'єднаних пропозицій для Світового конгресу спільним комітетом від РСЗ та КРНА.
- Покращення використання грантів через надання учасникам РК –ТГ-РГ грантової підтримки в реєстрації.
- Порядок денний тренінгів новообраних представників РК –ТГ-РГ та зустрічей Наукової Ради.

Я також рада повідомити, що Фінансовий комітет МСА підтримав наше прохання про виділення додаткових коштів (10,000€) на підтримку реєстрації програмних координаторів на форум в Йокогамі.

> **Ракель Соса Елізага, віце-президент по програмах**

Протягом останніх трьох років нагода зібратись у Програмного комітету виникала через три щорічних засі-

дання Виконавчого комітету, до якого більшість членів Програмного комітету також належать: Майкл Буравой (президент МСА), Маргарет Авраама (віце-президент з досліджень), Тіна Уйс (віце-президент з національним асоціаціям), Олена Здравомислова, Бенждамін Тедже-ріна, Сарі Ханафі, Чин Чун Ї, та я, як віце-президент по програмах. Коїчи Хасегава був присутній в якості голови місцевого Організаційного комітету. Крім того, група видатних вчених, які спеціалізуються на вивченні нерівності, прийняли наше запрошення взяти участь в якості зовнішніх членів нашого комітету: Едгардо Ландер, Горан Терборн, Kalpana Kannabiran, Markus Schulz, Естебан Дж. Кастро, і Боавентура де Соуза Сантос (який, на жаль, не зміг бути присутнім на зустрічі). Наукові доробки та досвід усіх членів Комітету стали запорукою високоякісної наукової дискусії. Результатом їх співпраці, яку ми високо цінуємо, став документ з назвою Обличчям до нерівності, який був опублікований на веб-сайті Асоціації, і став основою для вироблення підходів до всіх проблем, які обговорюватимуться на наших пленарних засіданнях. Їх зусилля стали вирішальними для визначення структури та організації програми, кількість і профіль кожного пленарного засідання, що допомагає визначити виступаючих світовим ім'ям. Результати цієї роботи будуть представлені в декількох томах, яка опублікує наша Асоціація.

Комітет також обговорив шляхи того, як пленарні засідання повинні сприяти загалом організації і структурі самого зібрання. Великий інтерес, що викликала наша тема, дозволив завдяки внеску наших колег розширити горизонти сесії інтеграції, зібрання національних асоціацій та в додаткові сесії, а також включити відомих спеціалістів в сесію «Автори зустрічають критиків», в екстраординарні сесії, підготовлені місцевим організаційним комітетом і президентські сесії, які вперше будуть інтегровані в десять пленарних засідань, які були затверджені. Йокогамський Конгрес відбудеться за рік до закінчення строку ЮНЕСКО з виконання Цілей розвитку тисячоліття. Ми щиро сподіваємося, що наша робота сприятиме якомога глибшому розумінню нерівності, а також шляхів її подолання.

> **Дженіфер Платт, віце-президент з публікацій**

У нас все добре з публікаціями, все ж ми маємо нововведення у відповідь на зміну ситуації.

Перший оглядовий випуск Сучасної Соціології (*Current Sociology*), що випускається у співпраці з *Sociopedia*, з'явиться пізніше в цьому році. Він буде містити оновлені огляди різних сфер діяльності - наприклад, соціальний конфлікт, дослідження з надзвичайних ситуацій, охорони здоров'я, і хвороби - досі доступні лише в *Sociopedia*, відкриваючи їх для широкого кола читачів. Для наступних випусків буде запрошення до прямого подання

>>

робіт з інших сфер. Міжнародний огляд соціологічних книг буде приймати не тільки книги для огляду – також, наприклад, фільми. *eSymposium* змінює розташування – буде розташовано на веб-сайті Соціальна справедливість та демократизація <http://sjdspace.sagepub.com/>, де новий випуск буде доступним тільки членам МСА аж до наступного випуску. Нинішній редактор *eSymposium* Вінетта Сінха, стане директором веб-сайту, і її наступник на посту редактора буде Кельвін Лоу.

Щоб допомогти нам реагувати на зміни в потребах міжнародного соціологічного співтовариства, ми проведемо онлайн-опитування щодо змісту *Current Sociology* та *International Sociology*, результати якого будуть обговорюватися на Всесвітньому конгресі.

Видавництво *Sage Studies in International Sociology* ввело нововведення у сфері ціноутворення; книги твердій палітурці будуть надаватися як примірники для бібліотек як і раніше, але книги будуть публікуватися також в недорогій м'якій обкладинці та стануть доступнішими для членів МСА і на ринках, що розвиваються. Перший примірник в нашій серії Ключові тексти у світовій соціології (*Key Texts in World Sociology*) знаходиться в стадії підготовки.

Тиск щодо «відкритого доступу» до журнальних статей в деяких країнах, що підтримується деякими донорськими структурами, привів до необхідності впровадження нових положень. Було вирішено, що автори, робота яких вимагає того, можуть внести плату і зробити свої публікації відразу відкритими для всіх, а ті, для кого «зелений» варіант відкритості влаштовує тільки через рік, можуть зробити це без внесення оплати.

> **Tina Uys, віце-президент з національних асоціацій**

Комітет по роботі з національними асоціаціями мав продуктивний 2012 рік. Найважливішою наступною подією в календарі КРНА буде Зустріч Ради національних асоціацій в Анкарі, Туреччина 13-16 травня 2013 року в кампусі Східно-азійського технічного університету (САТУ). Тема конференції – «Соціологія в часи нестабільності: порівняльні підходи». В конференції візьмуть участь близько 70 делегатів з 40 національних асоціацій, які є постійними колективними членами МСА. Ми хотіли б висловити подяку місцевому організаційному комітету з Туреччини під головуванням професора Доктора Айси Сактанбер, декану соціологічного факультету САТУ за їх наполегливу працю по забезпеченню успіху конференції.

Заява про вступ до регулярного колективного членства від Саудівського товариства соціології та соціальної роботи була затверджена після обговорення його статуту. В даний час ISA має 57 регулярних колективних членів. Ми повернулися також до питання розгляду заяв для регулярного колективного членства,

отриманих в період між щорічними засіданнями ВК, так що заявникам не доведеться чекати результатів до наступного щорічної зустрічі КРНА / КВ.

Соціологічна асоціація Киргизстану, Іберійська конференція соціології, Болгарська соціологічна асоціація і Мозамбікська соціологічна асоціація представили звіти про роботу регіональних конференцій, які вони організували за підтримки гранту МСА. Ці звіти були обговорені та затверджені.

Гранти для оновлення веб-сайтів були надані Аргентинській раді професійних соціологів та соціологічним асоціаціям Аргентини, Австралії, Хорватії, Німеччини та Ірану. Фінське товариство Вестермарка отримало грант на регіональний семінар по PhD, в якому візьмуть участь аспіранти з країн Північної Європи. Члени КРНА підкреслили важливість підкреслення регіонального характеру семінару при подачі заявки на грант.

> **Роберт ван Крікен, віце-президент з фінансів та членства**

• Членство

Комітет розглянув колективне членство, а також індивідуальне членство, яке станом на грудень 2012 року становило 5300 членів.

Було переглянуто членство в дослідницьких комітетах, робочих групах та тематичних групах, зазначивши, що чотири ДК постають перед середньо-високим ризиком зниження членства, а членство в таких ДК та ТГ значно зростає: ДК07 - Дослідження майбутнього, ДК09 - Соціальні трансформації і соціологія розвитку, ДК13 - Соціологія дозвілля, ДК19- Соціологія бідності, соціального забезпечення та соціальної політики, ДК21 - Регіональної та міський розвиток, ДК31 - Соціологія міграції, ДК32 - Жінки у суспільстві, ТГ 03 - Права людини та глобальна справедливість, ТГ04 - Соціологія ризику і невідзначеності, та ТГ5 Візуальна соціологія.

Було висловлено занепокоєння збільшенням частки довічних членів, і Комітет передав дане питання Виконавчому комітету для розгляду. Підкомітет Ішвара Моді і Тома Дуайера надав звіт про свій аналіз членства і зробив ряд рекомендацій щодо поліпшення членства, включаючи створення підкомітету для моніторингу членства асоціації.

• Фінанси

Комітет зазначив деяке зниження доходів від членських внесків, роялті від публікацій та банківських відсотків, а також збільшення витрат на різні аспекти діяльності МСА, але і значне збільшення внеску від Sage.

Докладний фінансовий звіт за 2011-2012 роки буде розміщено на сайті МСА.

Були розглянуті можливості отримання додаткового фінансування від ЄС, куди були спрямовані заявки, що очікують остаточного ухвалення. Це дасть можливість залучити додаткову підтримку поїздки делегатів національних асоціацій в Йокогаму, також координаторів програм в Йокогамі, як частину бюджету Світового конгресу. ■

> Представляємо польських редакторів:

Лабораторія публічної соціології

Кароліна Міколаєвська, Варшавський університет і Університет Козмінського, Польща

Восени 2011 року ми заснували студентську організацію під назвою Лабораторія публічної соціології (польською Koło Naukowe Socjologii Publicznej) при Інституті соціології Варшавського університету. Ми – студенти, магістри та аспіранти, яких об'єднує спільний інтерес до розкриття публічних питань у особистих проблемах; як сказано у відомому вислові Ч. Райта Міллза: «Ми хочемо проводити соціальні дослідження, що опікуються життям нашого суспільства». (We want to pursue social inquiry that is engaged in the life of our society). Наша група проводить різні заходи, але найголовнішою нашою діяльністю залишається переклад «Глобального діалогу» польською. У випуску 2.4 ми опублікували резюме дискусій, присвячених питанням, що були підняті у суперечці між Штомпкою та Буравим, особливо звертаючись до умов польської наукової діяльності. Це було одним з наших обговорень різноманітних способів ведення публічної соціології, яка досі приваблює значну аудиторію. Окрім цього, ми організували ряд семінарів, активно залучаючи до участі соціологів. На даний момент ми плануємо створити мережу польських студентів, що вивчають соціологію. Ми більш ніж щасливі приймати участь у виданні мережі GB, і тим самим поширювати наші обговорення публічної соціології за межі Польщі. ■

public.sociology.kn@uw.edu.pl

Адам Мюллер (Adam Müller)
Кандидат наук Інституту соціології Варшавського університету, де він отримав ступінь магістра з соціології. Зараз його наукові інтереси зосереджені на вивченні кооперативних банкових інституцій та моральної економіки.

Кароліна Міколаєвська (Karolina Mikołajewska)
Кандидат наук Інституту соціології Варшавського університету, де вона отримала ступінь магістра з соціології. Працює як викладач та науковий співробітник в Центрі вивчення організацій та робочих місць (Center for Research on Organizations and Workplaces) в Університеті Козмінського у Варшаві. Її наукові інтереси охоплюють економічну антропологію і соціологію, трудові відносини та дослідження управління.

Кшиштоф Губанські (Krzysztof Gubański)
Студент соціології та культурології Варшавського Університету. Він також провів один рік в Університеті Людвіга Максиміліана в Мюнхені. Зацікавлений у економічній соціології, дослідженні урбанізації, дискурсивному аналізі. Активний член студентської ради. Він пише дисертацію про зміни у сфері вищої освіти в Польщі.

Миколай Межеєвський (Mikołaj Mierzejewski)
Студент соціології Варшавського Університету. Сфера його інтересів охоплює такі теми як соціологія вищої освіти, соціологія науки, економічна соціологія, класовий аналіз і публічна соціологія. Він також є членом ініціативи «Нове відкриття Університету» ("New Opening of the University") та її дослідницької організації, орієнтованої на останні зміни в академічних колах.

Якуб Розенбаум (Jakub Rozenbaum)
Аспірант соціології Варшавського університету. Він пише дисертацію на тему реституції приватної власності після комунізму у Варшаві. Його головні соціологічні інтереси охоплюють трудові відносини, громадянську активність (особливо молоді), а також житлове питання. Він переконаний прихильник залученості соціальних наук до соціальних змін.

Анна П'єкутовска (Anna Piekutowska)
Аспірант соціології у Варшавському університеті. Серед її наукових інтересів – соціальні рухи та соціальна економіка, соціологія статі та сексуальності. Її попередні дослідження включали в себе аналіз феміністичних організацій та їхнього впливу на становище жінок у Польщі. Для написання кандидатської дисертації вона вивчає соціальні кооперативи як інструмент соціальної інтеграції.

Томаш П'ятек (Tomasz Piątek)
Кандидат наук Інституту соціальних досліджень ім. Роберта Б. Зайєнца Варшавського університету. Основними полемі його інтересів складають соціологія освіти та освітніх систем, дослідження молоді, критична педагогіка та питання суспільної відповідальності соціологів.

Джулія Легат (Julia Legat)
Магістр Інституту соціології Варшавського університету, де вона також отримала ступінь бакалавра. Її основними сферами інтересу є соціальні рухи, громадянська участь та соціальна нерівність.

Зофія Влодарчик (Zofia Włodarczyk)
Аспірант соціології Варшавського університету. Вона пише дисертацію на тему різноманітних проявів сили (manifestations of agency) у біографіях сільських жінок. Основні сфери її інтересу – це публічна соціологія, громадянська активність (особливо серед молоді та в сільських місцевостях) і біографічна соціологія.

Емілія Худжинська (Emilia Hudzińska)
Аспірант з міжнародних відносин Варшавського університету, на даний момент зацікавлена в американських дослідженнях та питанні деколонізації. Вона також закінчила Інститут соціології Варшавського університету, де отримала ступінь магістра. Для написання кандидатської дисертації вона досліджувала владні відносини серед польських знаменитостей та політиків. Ви можете зв'язатися з нами по електронній пошті: public.sociology.kn@uw.edu.pl

> Канадські соціологи раді вітати Вас!

Патриція Альбанезе, обраний президент, Канадська Соціологічна асоціація; голова місцевого організаційного комітету Всесвітнього конгресу МСА в 2018 році; Ryerson University, Торонто, Канада

Соціологи Торонто зустрічаються із Майклом Буравим і Ізабелю Барлінською, щоб обговорити організацію в 2018 році Всесвітнього конгресу. Задній ряд, зліва направо: Лорн Тепперман (Університет Торонто), Шеріл Тілаксінг (Університет Раерсона), Ізабела Барлінська (відповідальний секретар МСА), і Боб Андерсен (Університет Торонто); в першому ряду, зліва направо: Ненсі Манделл (Університет Йорку), Патриція Альбанезе (Університет Раерсона), і Леслі Вуд (Університет Йорку).

Канадські соціологи раді поділитися новиною про те, що Торонто, Канада, було обране в якості приймаючого міста для Всесвітнього конгресу МСА в 2018 році. Напередодні Всесвітнього Конгресу в 2018 році, ми сподіваємося, що матимемо багато можливостей познайомитися з вами, а ви – з нами. Ми створюємо своєрідні, але дружні зв'язки, які водночас критичні і саморефлексивні. Дозвольте нам почати з короткого вступу про те, ким ми є і чим займаємось.

Канадська соціологія. Значно простіше визначити чим ми не є, ніж перелічувати всю нашу характеристику та відмінності від інших організацій; але для початку, вона не нудна, не перенасичена статистикою, не монотонна і її не легко описати в кількох словах.

Соціологія майже завжди була відкритою для запитань як із середини так і за межами традицій-

них дисциплін і наукових кіл. Ми володіємо такою професією, яка не намагається залишитись у рамках своєї дисципліни, а навпаки – ми не боїмося досягти просторів та ідей, які типово вважаються «поза нормою». Ми проливаємо світло. Ми рок-човни. Ми ставимо під сумнів самих нас і те, що ми робимо для життя. За ці роки, різні соціологи (в тому числі й канадські) роздумували над запитанням «Хто ми? Що ми робимо? Чому ми це робимо?» У Канаді соціологи Роберт Брім (2003), Нейл МакЛафлін (2005) і Дуг Бер (2005) також обговорювали те, що канадська соціологія перебуває на кризовому етапі. Ми вважаємо, що існування таких дебатів та дискусій є здоровим знаком. За словами Марка Твена, треба відкласти всі проблеми і відпочити, бо «звіти про мою смерть сильно перебільшені».

Канадська соціологія жива і добре себе почуває. Загалом, Канадська соціологічна асоціація розвивається так як і зростає репутація канадських соціологічних видань. Доктор Реза Нахає (Reza Nahaie) з Університету Віндзор, редактор Канадських Соціологічних Оглядів (Canadian Review of Sociology - CRS), найстарішого соціологічного журналу Канади, опублікував огляд журналу за останні 45 років, в якому він зазначив: «Статті, опубліковані у CRS сприяли утворенню динамічного діалогу між соціологами та іншими науковцями, які представляють основні та соціологічні науки Канади, які мають академічне, а іноді і вирішальне значення, часто радикальне і опозиційне. Сам по собі CSR був і залишається каналом для поширення ідей і діалогів між професіоналами та канадськими академічними критиками» (Nahaie, 2010: 320).

Здатність зберігати актуальність є тим, на що ми покладаємо найбільші надії. Соціології, які не мають такої особливості цілком справедливо можуть перебувати у стані кризи. Аналіз опису програм від 54 англомовних соціологічних факультетів з усієї Канади виявили, що в першу чергу студенти та викладачі підкреслюють необхідність практики критичного мислення, важливість широкого спектру гуманітарної освіти і шанс вплинути на оточуючі соціальні умови (Puddephatt and Nelsen,

>>

2010: 423). Якщо ми досягнемо хоч якихось навиків із нашими студентами (а тим більше з нашими аспірантами), значить ми докажемо своє перебування на шляху підтвердження гідності спеціальності.

На завершення цього короткого вступу-представлення, дозвольте мені поділитися з вами думками моїх колег соціологів з усієї Канади. У відповідь електронний запит про те, що вирізняє канадського соціолога серед інших, ваші колеги з Канади написали:

- «Канадських соціологів розрізняють за переліком осей, які передбачають мову, регіон, освітню підготовку, теоретичний підхід, і емпіричні додатки. Якщо існує хоч якийсь консенсус між соціологіями країни і вони підтримують включення і американських, і європейських традицій, увагу до історичних тенденцій, то це проявляє здатність до прийняття змішаних методів і прихильність до «критичної» участі. Позиціонування соціології в Канаді вперше відбулося в ліберальній традиції Porterian, якій повинні слідувати нові марксистські політичні економії, а останнім часом взаємодія з потужністю від деколоніальної, феміністської, постмодерністської до нових перспектив. Практично відсутньою є канонізована перспектива, яка є ознакою здоров'я канадської соціології» (Dr. Howard Ramos, Associate Professor, Department of Sociology and Anthropology, Dalhousie University)
- Випускники теоретичних семінарів в Університеті Саскачевану також приймали участь в обговореннях і хотіли би поділитися з вами наступним: «Розподіл населення Канади, в поєднанні з різноманітними природно-географічними середовищами, передбачає виникнення труднощів для розуміння складних соціальних відносин. Канадські соціологи збагачують його здатність зрозуміти нюанси різноманітності населення. Канадська соціологія має критичну межу, яка має важливе значення для викриття національного образу і тканини «за лаштунками», які часто опускаються до понять загальних цінностей і культурних атрибутів»
- Доктор Ненсі Манделл, завідувач кафедру в Університеті йорку, одному з найбільших кафедр соціології в країні, пропонує наступний огляд своєї програми: «Наші успадковані «ніші», впливають з

критичної соціології 1960-х років та її застосування в Канаді та на міжнародному рівні. Департамент, в цілому, має критичний підхід до стипендії, яка кидає виклик звичайним припущенням і, тим самим, прагне до більшої соціальної справедливості з таких питань, як рівний доступ до медичної, сексуальної свободи та підзвітність органам правосуддя. Загалом, він зосереджений на нерівності, владних відносинах та ідеології питань; вона заохочує соціальну активність. Багато викладачів у своїх підходах підкреслюють найважливіше значення історії - особливо вплив колоніального та імперського експансіонізму у всьому світі - в аналізах орієнтованих на розуміння нашої сучасності».

- Паула Грем, кандидат у доктора філософії в галузі соціології Меморіального університету Ньюфаундленду писала: «З точки зору мого дослідження соціальних рухів, ми, як правило звільняємося від поняття «канадська соціологія». У той час як я співчуваю зусиллями визначити те, чим є «канадська соціологія» і зміцнити різні її області в якості програми, я вважаю, що неоднозначна особистість 'канадської соціології є корисною. Без посилання на американські, європейські, або інші тлумачення підходу, я можу більш відкрито і сприйнятливо взаємодіяти з літературою і теоріями з усіх відділів соціології, включаючи Канаду».

На цій ноті я завершу. Канадські соціологи з нетерпінням чекають вас особисто, щоб прийняти участь у живому обговоренні різних ідей у наших залах для семінарів та конференцій, пабах та ресторанах. Ми впевнені, що зможемо разом ефективно співпрацювати. ■

Посилання

- Baer, D. (2005) "On the Crisis in Canadian Sociology: Comment on McLaughlin," *Canadian Journal of Sociology* 30(4): 491-502.
- Brym, R. (2003) "The Decline of the Canadian Sociology and Anthropology Association." *Canadian Journal of Sociology* 28: 411-416.
- McLaughlin, N (2005) "Canada's Impossible Science: Historical and Institutional Origins of the Coming-Crisis of Anglo-Canadian Sociology," *Canadian Journal of Sociology* 30(1): 1-40.
- Nakhaie, R. 2010. "Les 45 années de la Revue canadienne de sociologie (et d'anthropologie). 45 years of the *Canadian Review of Sociology* (and Anthropology)." *Canadian Review of Sociology* 47(3): 319-325.
- Puddephatt, A. and R.W. Nelsen (2010) "The Promise of a Sociology Degree in Canadian Higher Education." *Canadian Review of Sociology* 47(2): 405-430.

> Листи редактору

Відповіді до Ферас Хаммамі щодо Ізраїльських університетів

Шановний редакторе,

Повчальним є зіставлення статті Ферас Хаммамі (Feras Hammami) "Політична криза в ізраїльських університетах," (GD3.2) з іншими в тому ж номері. Андре Бетель (Andre Beteille) пише, що як соціолог він не вбачає його ролі у моралізуванні, а Жаклін Кок (Jacklyn Coss) пише найвищою мірою про політичний вене, яка досягає своєї мети не прославляючи потерпілими тих, хто страждає від проблем, і також не демонізує винних. Не тому, що немає відповідальності, а тому, що вона не претендує бути адвокатом або суддею. У статті про Ізраїль, навпаки, ставить моралізаторство та денонсацію першими, зосередивши увагу на ряді гучних і важких випадків, використовуючи в якості доказів тільки джерела активістів. Автор міг би знайти академічні або газетні джерела, щоб підтримати думку. Він також може бути спійманий на термінах, тому що Рада вищої освіти Ізраїля 13 лютого постановила скасувала рішення, про закриття факультету політології в Університеті Бен-Гуріона.

Стаття приводить окремі інциденти як яскраві ілюстрації. Насправді існують праві групи, які засуджують ізраїльських професорів, а іноді тиск є дуже шокуючим, як і у випадку Неві Гордон, проте стаття такого роду повинна принаймні запропонувати серйозні переконливі докази, щоб уникнути громадського папльження, втрати роботи, позбавлення волі, або навіть смерті; співробітники повинні розмежувати інформацію, яка може спровокувати владу. Навряд чи ці вимоги будуть кинуті на вітер. У будь-якому випадку, Неве Гордон залишається штатним професором у своєму університеті. Було дійсно багато критики на заперечення прав володіння Аріеллу Азулай і багато хто розділяє думку про те, що це було політично мотивованим; тим не менш, деякі дані можуть і повинні були запропоновані, бо звинувачення у політичній упередженості університету є серйозною справою.

Стаття закликає до топтання індивідуальності осіб, і прагне, покарання людей, громадян країни, за провини свого уряду. Бойкот призначений поставити крапку. Вона націлена на підвищення свідомості, і в цьому випадку може захочувати ізраїльських вчених задуматися про дії свого уряду. Але це не є виправданням для кампанії ізоляції та ігнорування своїх колег. Активісти б краще зосередитися на проблемних ділянках; я дійсно не була б проти знищення, наприклад, привілейованих торгових відносин Ізраїлю з ЄС, які призводять до ускладнень маркування продуктів "зроблено в Ізраїлі" на Заході.

Проблематичною є аналогія із Південною Африкою, тому що університети і спортивні асоціації мають дискримінацію за звичайну політику, що є неприйнятним у Ізраїлі. Але цей бойкот є підлою пропозицією: це отрута для професійних та інтелектуальних відносин, і ще більша політизація академічного співробітництва за участі ізраїльських вчених.

Девід Лехман (David Lehmann),
Університет Кембриджу, Великобританія

Шановний редакторе,

Дослідження політичної кризи в ізраїльських університетах Ферасом Хаммамі, як визнав ряд ізраїльських вчених, вважає за необхідний знак протесту політику уряду. Переважна більшість мовчало з питань блокади палестинських університетів, але, коли їхній власній академічній свободі загрожувала небезпека, вони зайняли зовсім іншу позицію, проте кризи часто пропонують нам нові можливості.

Однією із потужних видів зброї задля пропаганди ізраїльської держави була її проекція себе як острову демократії в океані арабського деспотизму, інша проекція представляє університет в якості джерела ліберальної критики. У той час як ЗМІ охоплює хвилю ейфорії у зв'язку з передчасним ствердженням арабської весни, пропаганда, що стосується вимог до Ізраїлю, задля здобуття демократії та утвердження університетів як джерела ліберальної критики поширюється з труднощами. Групу колег підтримують невелике число незгодних, але міжнародна підтримка є досить обмежена. У разі пропонованого закриття всього відділу в університеті Бен-Гуріон, роль міжнародних панелей має найважливіше значення для виявлення скромної прихильності ізраїльської академічної свободи. Рада з питань вищої освіти (СНЕ) запросивши міжнародну групу оцінити всі політичні відомства в ізраїльській системі університетів, читав доповідь як рекомендацію до закриття. Безперечно СНЕ перебував під тиском гіперсіоністів університету, які вже були полювати за Департаментом у гнізді антисіонізму з професором Неві Гордон, публічним прихильником академічного бойкоту.

СНЕ піддався тиску, пропонуючи закриття у вересні 2012 року, але старші вчені з Інституту Вейцмана, будівлі ГЕС ізраїльської науки і техніки, відразу побачили шкоду знищення образу університетів Ізраїлю як бастионів академічної свободи. Протягом тижня 300 ізраїльських вчених підписали петицію, яка критикує рішення. У міжнародному шквалі окремих вчених і асоціацій відбувалися протести. Бен-Гуріон побачив загрозу одному з провідних університетів Ізраїлю, та почав судовий розгляд проти СНЕ, стверджуючи, що це рішення було таємним та порушило юридичне визначення академічної свободи. Що ще гірше для СНЕ, міжнародної групи заявили, що не рекомендують закрити відділ, поставивши під сумнів мотиви руху, і відзначили, що СНЕ не рушав проти університету Бар-Ілан, хоча його відомство також піддається критиці.

Зростаючий тиск на СНЕ змусив його відкласти закриття до закінчення виборів січні. Цей період характеризувався вибором крайньо правих урядів, а скасування рішення не було відновлено. На початку лютого Haaretz, найбільш ліберальні з ізраїльської преси (13/02/2013) повідомили, що рішення про закриття було знято, але, що міжнародна група буде продовжувати стежити за відділом.

Слід сподіватися, що тепер, коли Ізраїльська академія пережила загрозу власній академічній свободі та успішно протистояла за допомогою міжнародної підтримки, вона почне розуміти, що академічна свобода не ділиться, а відноситься до їхніх палестинських колег, які викладають та ведуть наукову діяльність всього в декількох милях вниз по дорозі. Це - можливість.

Хіларі Роуз, Університет Бредфорд, Великобританія